

Ženski pokret

ORGAN ALIJANSE ŽENSKIH POKRETA U KRALJAVINI JUGOSLAVIJI

UREDNICI:

Alojzija Štebi,
Beograd Metacka ul.
Br. 8 Telefon br. 26-153.

▼▼
Datinka Stojanović,
Beograd, Njegoševa ul.
br. 23. Telefon 25-131.

VLASNIK ZA A. Ž. P.

Milica Dedijer
Beograd, Bal-
kanska ul. broj 9

BEOGRAD

septembar-novembar

1935

God. XVI Br. 7-9

ADMINISTRACIJA:

Knez Mihailova
ulica broj 46-1
Beograd

PRETPLATA ZA GODINU:

Din. 36.— za Jugoslaviju;
Din. 50.— za inostranstvo
ili 15.— franka.

BROJ POŠTANSKOG ČEKOV-
NOG RACUNA 53191 ● IZ-
LAZI SVAKOG 15 U MES.

SADRŽAJ:

Članci:

Strana

Za pravo glasa za žene Alojzija Štebi 82

Tražimo pravo glasa zato što

(Govori sa zborova)

I Prestavnice Ženskog pokreta Alojzija Štebi, Beograd; Dr. Ang. Mojić-
Ivanović, Banja Luka; Angela Vodé,
Ljubljana; Nada Madirazza, Jasenovac 85

II Radnice polja, fabrike, radionice Jela Rokić, Jasenovac; Franca Dilas,
Jasenovac Draga Stefanović, Beograd;
Slava Berislavić, Zagreb; Marija Rojnik,
Ljubljana; Mara Trkulja, Banja Luka;
Julka Bijelić, Jasenovac; Anđelina Dil-
berović, Zagreb 95

**III Radnice škola, slobodnih poziva, državnih
nadleštava, banaka, kancelarija itd.** Zora Kasnar-Karadžić, Beograd; Dr. F.
Grosman, Ljubljana; Dragica Čanić,
Zagreb; Anka Germanović, Zagreb;
Lucija Borjan, Zagreb; Dr. Lj. Tur-
kalj-Sarić, Zagreb 103

IV Majke, domaćice Minka Govekar, Ljubljana, Staka Šu-
bić, Banja Luka; E. Jovanović, Skoplje 110

V Omladina Krist. Vrhovec, Ljubljana; Ana Prokop,
Zagreb; Slavka Đurđević, Beograd . 113

Pozdrav političara Dr. Pero Šoć, ministar u penziji . 115

O pravu glasa žena ne treba ni diskutovati: ono se mora izvojeovati. Žena to zaslužuje. Njoj to pripada po prirodnom pravu i zakonu, i to joj ljudski zakoni nikako ne smeju uskraćivati.

Osnovno građansko pravo žene — dr. Aleksandar Kostić

За право гласа за жене

У недељу 20 октобра одржале су жене широм Југославије зборове на којима су свуда једнодушно тражиле:

„Жене схваћајући да за свесно испуњавање грађанских дужности треба да имају утицај на формирање друштва и државе, траже да се у нови изборни закон унесе једнако, оштрије, стајно, активно и пасивно право гласа за све грађане мушке и женске“.

Селанке, мануелне и интелектуалне раднице, мајке — све жене су се скупиле да великим учешћем на зборовима докажу да су потпуно свесне важности онога што траже. Велики број је био, на жалост, и оних које ниш не могле да присуствују зборовима — али су све оне биле у мислима с нама и послале су своје изјаве да се придружују манифестацијама за право гласа за жене.

У седам главних центара земље, изузев Цетиња, Ниша и Сарајева, и у четири мање вароши, у Вараждину (ту је одржан збор због локалних прилика већ 17 октобра), Јасеновцу, Шапцу и Ужичу свега дакле у једанаест места били су организовани зборови који су били сви изредно добро посећени, не само од жена него и од мушкараца. О појединим зборовима донела је свуда дневна штампа исцрпне извештаје, написане са пуном симпатијом за захтеве жена, и тиме дала нашим захтевима још већи публицитет.

О зборовима смо примили следеће извештаје:

Београд. Збор је био заказан за 10 часова до подне у дворани дома „Удружења југословенских инжењера и архитекта.“ Већ дуго пре почетка дворана је била пуна, а до почетка напуниле су се и све споредне просторије. У име акционог одбора збор је отворила председница Женског покрета *Милена Ајшанаковић* која је убедљивим говором изнела сврху збора. Њене речи одмах су створиле међу слушаоцима право расположење. За председницу збора била је изабрана председница Југословенског женског савеза, *Лейосава Пејковић*. Затим су говориле за феминистички покрет *Алојзија Штеби*, за мануелне раднице *Драга Стефановић*, за интелектуалне раднице *Зорка Каснар-Караџић* и за омладину *Славка Ђурђевић*. Збор је закључила краћим говором председница Југословенског женског савеза, затим је са огромним одушевљењем примљена

резолуција. — На збору је учествовало око 2500 особа.

*

Загреб. Збор је одржан у двовани дома бившег „Хрватског сокола“. И у Загребу је била ова велика дворана премала да прими све који су се интересовали за збор. Збор је отворила председница Алијансе Женских покрета *др. Мира Водваршка-Кочонда*. За председницу збора је изабрана тајница Алијансе *Љубица Смрчки* која је у својим уводним речима нагласила, шта очекују жене од новог изборног закона и зашто траже опет да буду грађанке у пуном смислу речи. Затим су говориле: *Драгица Чанић* у име државних чиновница; *Анка Германовић* за приватне намештенице; *др. јур. Љиљана Туркаљ-Шарић* за интелектуалне раднице; *Анђелина Дилберовић* за жене обртнице; за мануелне раднице су говориле *Слава Бериславић* и *Луција Борјан*; последња говорилица је била омладинка, студенткиња *Ана Прокој*. Збор је поздравно веома топлим телеграмом Иницијативни одбор за стварање јединствене радничке странке у Југославији. Резолуција је била примљена једнодушно.

*

Љубљана. Збор у Љубљани одржан у великој дворани магистрата, одлично посећен. Отворила га је и водила претседница љубљанског Женског покрета *Цирила Штеби-Плешко*. За феминистичке је говорила *Ангела Водешова*, за мануелне раднице *Марија Ројникова* из Цеља, за интелектуалне раднице адвокат *др. Ф. Гросмачова* за омладину студенткиња *Кристијана Врховчева* и на крају за мајке *Минка Говекарјева*. Збору је присуствовао и велики број мушкараца. Резолуција је примљена са највећим одобравањем.

*

Сплит. Збор у Сплиту је једини између свих осталих зборових остао недовршен, тј. није примио резолуцију због тога што је био распуштен. До распуштања збора је дошло зато што је говорница која је говорила у име селанка прешла границе које су биле стављене свима зборовима за право гласа за жене. Збор је отворила и водила *др. Јелка Пенућ*. Говориле су само *Иванка Тарле* и *Штефанија Брајша*, а трећа говорница, *Аница Роје* већ није могла да каже оно што је желела да

каже. Пошто је збор био свршен на тај начин, нису дошле до речи претставнице приватних намештеница, државних чиновница, мануелних радница и омладине.

*

Скопље. Велика сала биоскопа „Балкан“ била је дупке пуна када је отворен збор за женско право гласа. На збору је било много мушкараца који су констатовали да у изборној борби за петомајске изборе ниједан збор није био овако посећен као што је био сада збор жена. Говориле су: *Јовановић Емилија* за интелектуалне раднице; *Милчијевић Даница* за феминисткиње; за мануелне раднице кројачица *Млаленовић*; за омладину студенткиња *Милица Симић* и за домаћинице секретар Женског покрета *Вучарић*. Збор је завршила председница Женског покрета *Кашарина Михаиловић* која је предложила такође резолуцију. Резолуција је била одушевљено примљена. После последњег говора је дошло на збору до мањег инцидента, јер је хтела да говори радница, која се раније није била пријавила акционом одбору. Али је тај неспоразум брзо отстрањен и резолуција је била донесена у потпуном реду. Ово наглашавамо због тога што су неке новине донеле вест да резолуција није била примљена.

*

Бања Лука. Збор је одржан пре подне у дворани дома Краља Петра I Ослободиоца која је била и сувише мала да прими преко 500 заинтересованих. Збор је отворила председница Женског покрета *Паула Ивезић* и дала реч главној говорници др. *Ангелини Мојић-Ивановић*, чланице загребачког „Покрета“. Њен говор је одушевио публику, јер је непобитним чињеницама и доказима убедила све да жене, тражећи право гласа, захтевају само своје право да деле све грађанске дужности са мушкарацима. Друга говорница, *Ћијака Шубић*, истакла је рад жена на социјалном пољу и нагласила је да политички васпитана жена — мајка може дати држави свесне и карактерне грађане. *Мара Трукуља*, радница фабрике дувана, говорила је о жени која живи између куће и радионице, деце и стројева, о њеном тешком и напорном животу. Зато што жене саме најбоље знају шта им треба, морају добити право гласа да на тај начин саме одређују своју садашњост и будућност. У име мушкараца је говорио др. *Васа Бујић*. Он поздравља Женски покрет и његов рад. Уверава

жене да оне нису саме у својој борби и да ће свесни мушкарци увек бити на страни логичних захтева жена. Затим су се јавили за реч неки противници права гласа за жене, али су успели само толико да им се публика смејала. Све њихове неумесне примедбе добиле су врло умесне одговоре. Резолуцију је примио цео збор са великим одушевљењем.

*

Нови Сад. У Новом Саду није било могуће одржати јаван збор, али је конференција коју је сазвао Удружење универзитетски образованих жена успела врло добро. Конференцији је присуствовао велики број жена које су најпажљивије слушале говорнице. На конференцији је била примљена иста резолуција као што је била примљена на свим осталим зборима.

*

Вараждин. У Вараждину је одржан збор већ 17 октобра уз велики одзив жена. Потпредседница Женског покрета *Даница Кошак* је отворила и водила збор. Главни говорник др. *Слава Расишчан*, чланица загребачког Женског покрета је истакла све неправде и сметње на које наилази жена у свом раду. Да престане тај њен потчињени положај, тражи право гласа, активно да може бирати људе свога поверења, и пасивно да може сама одлучивати о законима који су бар до сада у државама без права гласа за жене испадали једнострано. Женама треба право гласа да остваре програм који су себи ставиле у дужност: да остваре равноправност између мушкараца и жене у погледу стручне спреме и образовања, те и у погледу рада и зараде, равноправност пред законима и да успеју у борби против социјалних зала као што су аналфабетизам, проституција, алкохолизам, скитање омладине, незнање, нехигијенске прилике итд. да успеју у борби за заштиту матера и деце, да остваре један морал за оба пола и да завлада једном трајан мир који је преко потребан свима народима. Други говорник, *Љубица Смерчки*, такође чланица загребачког Покрета нарочито је истакла у своме говору неправде које данашњи закони наносе женама. На крају је рекла: „Верујемо да ће нас мушкарци у нашим ојављеним захтевима подупрећи. У анкети која се овог лета водила у нашим новинама о праву гласа за жене, већина народних посланика и политичара изјавила се за право гласа за жене. Ми

верујемо у ше изјаве, па очекујемо од њих да ће приликом гласања о новом изборном закону ше своје изјаве потврдити чином и гласањем за право гласа за жене". Затим је једнодушно примљена резолуција.

*

Јасеновац. Веома важан је био збор у Јасеновцу, јер су му присуствовале у највећем броју сељанке. Збор се није могао одржати у одређеном затвореном простору, јер је одзив био неочекивано велики, па је због тога одржан под ведрим небом. Збор је отворила тачилица Женског покрета у Јасеновцу *Нада Мадираса*. Прва је говорила председница јасеновачког Покрета земљорадница *Јела Рокић*. Њен говор је изазвао велико одушевљење. Затим је говорила бабица *Јулка Бијељић* која је из свог великог животног искуства убедљиво образложила захтев за право гласа за жену. Идну говорница била је опет сељанка, *Франца Ђилас* чије су речи веома узбудиле све присутне. Последња говорница је била *Нада Мадираса* која је осветлила захтев за политичку равноправност жене са мушкарцем са феминистичког гледишта. На крају је била прочитана резолуција и једногласно примљена.

*

Шабац. Збор у Шапцу је организовало Удружење унверзитетски образованих жена. Успех је био велики и посета преко сваког очекивања, из свих слојева. На збору су говориле: председница Удружења универзитетски образованих жена, секције Шабац, лекар *др. Ружица Војић* и секретар истог удружења, судски приправник *Бранка Васиљевић*; затим *Лейосава Крстић*, учитељица и за раднице *Живка Рисичић*. На крају је била примљена резолуција. На збору је било нарочито много радница и сељанки.

*

Ужице. Удружење универзитетски образованих жена, секција Ужице, је организовало

збор који је био веома добро посећен. Збор је водила *Вишња Прујевић*, а главна говорница је била *професор Јулија Василич* која је у дугем, документованом говору изнела зашто жене траже право гласа. Резолуција је примљена акламацијом.

* * *

Ови извештаји су важан докуменат у историји општег женског покрета у нашој земљи. И раније смо приређивали зборовне сајаме у којима су учествовале све жене без разлике и који су били импозитни. Но ипак зборови од 20 октобра надмашују све раније заједничке манифестације. Удружене жене Југославије су се дигле да траже једнодушно политичка права, и свесне су шта то значи.

Утисак наших зборовна, о којима је донела извештаје и сва велика страна штампа, не може умањити ни то што нпр. у Словеначкој нису учествовале жене које исповедају политички програм на основи догми католичке цркве, ни то што се наша у Београду мала група жена које се називају социјалисткиње, и које упркос позива нису хтеле да сарађују са такозваним „буржујкама“, иако су у другим местима сарађивале на зборовима и оне раднице које баш припадају оној истој групи као што припадају бојкоташнице београдског збора. Оне сада из немоћне срдитости у својим новинама хоће да софистичким тумачењем омаловаже збор у Београду. Али на њихову несрећу на збору је било толико стотина и стотина сведока за факт: да је збор у Београду био сушта противност онога што оне тврде. И једне и друге су усамљене у целој земљи, и стога њихова одсутност на два збора од укупно једанаест, апсолутно ништа не значи. Број свесних жена далеко, далеко надмашује ове групе жена са несавременим схватањем политичког живота.

Београд

Алојзија Штеби

Измилите претплату за „Женски покрет“

Tražimo pravo glasa zato što...

Pod ovim natpisom objavljujemo neke govore sa zborova od 20 oktobra. Raspored govora učinjen je tako da svi govori daju zaokruženu celinu argumenata koje navode pretstavnice Ženskih pokreta i pojedine kategorije žena u borbi za pravo glasa za žene.
— Uredništvo.

I Pretstavnice ženskog pokreta

Alojzija Štebi, Beograd

Pitanje koje iznosimo pred naš zbor jeste osnovno pitanje odnosa građana prema njihovoj pravnoj zajednici — državi, odnosa između građanskih dužnosti i najvećeg građanskog prava, određivanja prava državnog života. To pitanje je najpravičnije rešila demokratija svojim političkim načelom opšteg i jednakog, aktivnog i pasivnog prava glasa za sva zakonodavna i samoupravna tela, za sve građane bez razlike pola, vere, narodnosti, imovnog stanja i obrazovanja. U svakoj zemlji postigli su građani i građanke samo dugotrajnom borbom ovakvo pravo glasa i samo dugotrajnom borbom su bili u stanju da poruše privilegije koje su izvesne klase imale u pogledu političkih prava. Gdegod danas još postoje političke privilegije, one postoje samo još u jednom obliku, t.j. da imaju potpuna politička prava samo muškarci, a žene su građani sa dužnostima, a bez osnovnog prava građana; one stoga ne mogu neposredno da utiču na tok državnog života. Što mi danas tražimo politička prava, to znači da se toliko probudila naša građanska svest da potpuno shvatamo težinu odgovornosti koju primamo sa pravom glasa pred narodom. Nije nam do toga da povećamo broj birača, nego nam je do toga da podelimo odgovornost za sudbinu naroda sa muškarcima, jer narod ne sačinjavaju samo muškarci, nego muškarci i žene. Kada moramo zajednički da živimo, logično je da zajednički određujemo sve što se tiče toga života. Prvi organizovani zahtev za politička prava žene pojavio se u vrlo burno doba, za vreme francuske revolucije. Pokušaj žena iz tog doba da se podignu putem prava glasa iz građansko-pravne potčinjenosti i da slome tradicionalnu stegu koja je autoritativno određivala ženine zadatke, imao je sasvim političke razloge. One su kao ubeđene republikanke, bez obzira na ekonomske i socijalne odnose društva, tražile politička prava.

Samo nekoliko decenija kasnije, politička prava su dobila sasvim drugu boju i drugo značenje, što je bilo prouzrokovano gigantskim tehničkim preokretom: na prelomu stoleća francuske revolucije. Taj veliki tehnički preokret uvodeći u privredni život mašinu, dao je celokupnom životu XIX veka sasvim nov smer, jer je zamenio malu zanatsku i manufakturnu proizvodnju industrijom, a industrija je stvorila industrijski kapitalizam i uz to još trgovački i novčani. Taj ogroman preokret u ekonomskom životu izazvao je preokret u celokupnom društvenom sistemu, t.j. iz temelja je promenio odnose između društvenih klasa i odnose pojedinca prema društvu. Novom ekonomskom sistemu je bila potrebna mnogobrojna i jeftina radna snaga, i ta radna snaga je postala dobrim delom od žena i neke dece. Genijalni tehnički pronalasci su ostvarili industriju, industrija je omogućila kapitalizam — i svi zajedno su dali ženinom životu nov pravac: ona je postala iz radnika koji je radio od sada samo za vlastitu potrebu porodice i možda još mali krug konsumentenata — najamni radnik, roba na tržištu koja se nudi, prodaje i kupuje. U istoriji ženinog razvitka ne postoji jači momenat od ovoga, izazvan nuždom ekonomskog razvitka.

Žena kao najamni radnik nije pojedinačni slučaj, nego je prosto selenje u masi iz porodične kuće u fabrike, i već godine 1839 je bilo u engleskim fabrikama zaposleno više žena nego muškaraca, jer su muškarci bili jače zaposleni po rudnicima. Industrijski razvitak koji je gatao zanate i plodnu zemlju, te s njima ljude koji su živeli od zanata i zemljoradnje, takođe je iz osnove promenio dotadašnji varoški život i određio i ženi srednjeg staleža sasvim nov način egzistencije. Žene tog staleža našle su se odjednom pred zadatakom da samostalno zarađuju svoj hleb i odazvale su se novim prilikama na način koji je odgovarao njihovom pogledu na život. Iz tih krugova su docnije ponikle najstrajnije i najsvesnije pobornice za više žensko obrazo-

vanje i njihova borba otvarala je ženama srednje škole i univerzitetu.

Ogromne promene u materijalnom životu, u novoj raspodeli dobara, u odnosu društvenih klasa, u raspodeli rada kao posledica novog privrednog sistema, naravno da su uticale i na duhovni život najširih slojeva naroda. Pismenost, znanje, prosvetčenost nisu više bile privilegije uskog kruga najviše društvene klase; sve to se širilo kao talas, i moralo se širiti, jer novi, komplikovani tok života je tražio svestrano spremno radništvo. Sve što je u tome pogledu novi društveni sistem morao davati najširim slojevima, nije bilo samo za njegovu isključivu korist, nego i za korist njih samih — to su bile koristi iz jednog izvora, ali različitih tendencija. Ovi duboki preobražaji kako u materijalnom tako i u duhovnom životu uticali su snažno i na ženu, i to dvostruko. Kao žena i majka bila je od uvek potčinjena mužu. On joj je bio i gospodar i zaštitnik i sudija, a ona bespravna kao pravi rob. Ovo stanje koje sve više i više nestaje, i o kome maštaju samo još oni koji govore o ženinom najpleššem zadatku u uzanom porodičnom krugu, a misle pri tom na njenu potčinjenost, nije bilo poboljšano novim ekonomskim stanjem, nego se pogoršalo, jer se potencirala postojeća bespravnost još novom, bespravnošću i nezaštićenošću najamnog radnika tadašnjeg doba. Ovu dvostruku bespravnost i potčinjenost žene karakteriše Bernar Šo rečima: žena je postala rob roba. Ali sav taj virlog koji je zahvatio ženu, probudio je u njoj svest, t.j. poznala je da je postala činilac u ekonomskom i socijalnom životu, ali da se u njemu tretira kao jedno potrebno zlo, samo kao objekt. Budenje ženine svesti nije poteklo lako i brzo kao što je bio to slučaj kod muškarca, jer se žena još do naših dana, uprkos promenjenim prilikama, nije mogla potpuno da oslobodi tradicionalnog shvatanja svoje uloge u životu.

Vrlo važni su pored ekonomskih razloga i etičko-psihološki razlozi u razvijanju žene od potčinjenog bića ka ličnosti, svesnoj svoje vrednosti i svojih zahteva spram društva. Svuda ima puno žena koje se i bez obzira na ekonomske razloge, prosto iz neke neodoljive unutarnje težnje revoltiraju protivu zapostavljanja koja moraju da trpe žene, i koje sebe same izrađuju ne toliko radi uhlebljenja, nego zato da se uzdignu iznad one mere koju je postavila ženi tradicija i predrasuda. Smatraju da su baš ti etičko-psihološki razlozi u feminističkom pokretu — pa i u drugim pokretima — zapravo ona snaga koja im daje najveću i trajnu vrednost.

U svima zemljama sa jako razvijenom industrijom već u drugoj polovini prošloga veka žene

sve češće i kompaktnije istupaju, organizuju se i iznose svoje zahteve u javnosti. Zahtevi su bili različiti, i različite i ženske organizacije koje su ih zastupale. Pored organizacija radnica, pojavljuju se i čisto feminističke organizacije. Te početne organizacije često još nisu imale sasvim prekaljene poglede na sve probleme života u vezi sa položajem žene, ali ovu nesigurnost je život sam ispravljao i sam život je odredio savremeni feministički program sa njegovom socijalnom tendencijom i sam život je odredio da se feministički pokret razvija kao deo opšteg socijalnog pokreta. Iz vilo složenih problema opšteg socijalnog pokreta, on je uzeo u svoj delokrug samo jedan manji deo, i to iz razloga što smatra da će povoljno rešenje pitanja koja se tiču žene olakšati do izvesne mere rad za rešavanje ostalih socijalnih pitanja i da će žene na taj način dobiti bolje i dublje razumevanje za međusobnu zavisnost svih socijalnih problema.

Najglavnija pitanja iz feminističkog programa odnose se na ravnopravnost žene u zakonima, na njene radne odnose i na njenu zaštitu kao majke. U sklopu pitanja radnih odnosa treba pre svega podvući pravo žene za rad pošto zastupamo princip da rad mora biti osnova društvenog poretka i da samo rad i interesi ljudske zajednice daju pravo da pojedinac traži zaštitu društva u svojim nevoljama. Pravo na rad postalo je u poslednje vreme kako za muškarca tako i za ženu vrlo problematno, vrlo nesigurno. Oboje pojednako tišti nezaposlenost kao posledica ekonomske krize, ali kod žene je stanje pogoršano time, što su nju proglasili za uzrok krize. I stoga su pronašli veoma jednostavan recept za uspostavljanje normalnih privrednih prilika: najurimo žene iz svih poziva. Kamo sreće da je stvar tako prosta, ali na žalost uzroci krize nisu ni radne žene ni radni muškarci, nego su uzroci tako duboki da mnoge hvata strah da ih nazovu pravim imenom. Najbolji poznavaoци privrednih pitanja tvrde da je kriza posledica toga što struktura našeg privrednog sistema ne odgovara više sasvim promenjenim društvenim prilikama.

Kao što smo videli iz ranijih izlaganja današnji privredni sistem je baš naterao ženu da radi, da radi za svaku cenu i da se prihvata svakog posla. Kolikogod je žena bila potrebna privredi, ona je bila i tu tretirana kao manje vredna radna snaga sa manjom nagradom. To stanje je nateralo feministički pokret da traži svuda, za sve manuelne i intelektualne pozive za jednak rad jednaku nagradu, a da je baza za određivanje nagrade fiksirana zakonskim propisima o minimalnoj zaradi koja mora da bude dovoljna za pristojan život. Ženu ne smatraju

samo u privrednom životu za manje vrednu snagu, nego se takvo mišljenje o ženi provlači i u mnogim zakonskim odredbama. Neću da se upuštam u izlaganje toga kako tretira ženu n. pr. građanski zakonik predratne Srbije koji još uvek važi, kako je u njegovim odredbama ponižena do krajnjih granica. O tome smo na našim skupovima već toliko puta govorili i koliko puta smo tražili izmene u pogledu ženinog položaja u porodici, naslednog prava ženske dece i prava žene u pogledu upravljanja svojim imetkom — ali do sada smo govorili uzalud. Već samo taj fakt da građanski zakonik određuje ženi položaj sasvim inferiornog bića, dovoljan je da tražimo pravo glasa da možemo jačim sredstvima tražiti izmene u korist žene i dece.

Zaštita materinstva takođe je važan zahtev našeg pokreta, pošto smatramo da ono nije dovoljno zaštićeno lepim rečima koje se sipaju na majku u izobilju. U tome pogledu tražimo da nijedna majka ne sme ostati za vreme trudnoće, porođaja i dokle god mora da neguje i vaspita svoju decu u takvom položaju da mora apelovati na milost da bi mogla da živi.

Pošto se ne mogu upuštati u detaljno izlaganje feminističkih zahteva za ravnopravnost u svima zakonima i za obezbeđenje materijalnog života, podvući bih htela samo još dve tačke iz našeg programa. Jedan od tih zahteva su postavile žene zato da obezbede sebi dostojanstvo čoveka, to je zahtev da moraju da važe za muškarce i žene jednake moralne norme. Taj zahtev, toliko ismevan, toliko napadan, mnogi tumače sasvim pogrešno. Žene ga ne postavljaju radi toga da bi se zavelo neko strogo moralno uniformisanje života, nego stoga što s potpunim pravom smatraju da je najgora posledica dvostrukog morala — prostitucija sa svim svojim groznim posledicama, najveća sramota za svet koji se naziva civilizovanim i čak kulturnim, a u kome je žena ponižena na trgovačku robu.

Što su više žene ulazile u privredni život, utoliko su više imale prilike da u njima sazrevaju spoznaje o svima posledicama neuređenog, samo za što većim profitom žudećim privrednim sistemom, koji za postizavanje svojih ciljeva ne preza ni pred izazivanjem rata. Žene celoga sveta do sada su učinile velike napore za propagiranje mira, tj. da se uspostave takvi odnosi između država koji će isključiti rat kao sredstvo za rešavanje međunarodnih konflikata. Društvo upotrebljava sve genijalne tehničke pronalaskе na kraju krajeva za to da se što nemilosrdnije i na što rafiniraniji način međusobno uništava. Jedan rat se zaključio, drugi se sprema, i tako živimo neprestano samo između dva rata. Da li je to

život? Da li može u takvom načinu života ikad doći do takve staloženosti prilika koja je potrebna da počnemo jednom sa izgrađivanjem prave kulture? Bez političkih prava sasvim smo nemoćne da se borimo za mir, jer rat i mir su prvoklasna politička pitanja. Sve te zahteve koje sam ukratko iznela iz feminističkog programa, žene ne postavljaju samo radi sebe, radi svoje lične koristi i udobnosti. Svi ti zahtevi kada budu ispunjeni, omogućiće ženi da razvije sve svoje sposobnosti i da na taj način tek potpuno služi narodu, Danas kada žena mora da se bori za голу egzistenciju, ona ne može da radi za ciljeve koji su van njene lične bezbednosti. A život koji mora da se istroši samo u borbi za opstanak, nije pravi život. I to je jedan od dubljih razloga da tražimo pravo glasa da možemo same svim svojim iskustvom i ubedenjem o opravdanosti naših zahteva ubrzati njihovo ostvarenje, i time osloboditi naše snage za rad za dobro ljudske zajednice. Žensko pravo glasa ima mnogo protivnika, načelnih, a i takvih koji navode najprimitivnije razloge za svoje stanovište. Načelni protivnici su uopšte protiv prava glasa kako za muškarce i za žene, jer su protivnici parlamentarizma. Oni smatraju da je ta institucija demokratsko uređene države reprimerna i nedovoljno gipka za rešavanje i odlučivanje danas kada živimo u sasvim drukčijim prilikama nego što smo živeli pre rata. Oni su za autoritativni režim — jedan zapoveda, svi ostali slušaju. Ovakvi protivnici opšteg prava glasa i parlamentarizma žive u zabludi o pravoj prirodi čoveka, i misle da se ona može dovoljno jakim stegom pretvoriti u mehanizam koji će tačno da reagira onako kao što želi taj koji njime upravlja. Čovek se naprotiv pojavljuje u tako različitim tipovima, u svakome rađe i stvaraju sasvim različite sklonosti, sposobnosti, osećaji da je sasvim izlišan napor, uloženi u to da se iz čovečanstva stvori mašina. Okolina, nasleđe, sposobnosti itd. stvaraju različite likove u ljudskoj zajednici, i čovek ne bi bio više čovek ako bi morao trajno da guši u sebi sve, dobro i slabo, što traži da se projicira u život. Gušenje se podnosi neko vreme, ali stalno se ne može, i svi eksperimenti unakaziti čoveka u bezličnu, bezbojnu mehaničku spravu moraju propasti, jer su protivni njegovoj prirodi. Što do sada narodi nisu pronašli bolji način za sređivanje svojih političkih, socijalnih i ekonomskih prilika, kao što je parlamentarizam, radi toga ga ne smemo odbacivati, jer nijedna institucija koja služi kao regulator međusobnih odnosa nije savršenstvo. Kolikogod parlamentarizam ima slabih strana, on je ipak još najbolji instrument za to da dođe do izraza volje naroda.

Drugi veliki deo protivnika ženskog prava glasa, i uopšte žene uloge u javnome životu, polazi za gledišta da je žena u svakome pogledu inferiornija od muškarca. Svoje znanje o tome crpu obično iz banalnih priča i otrcanih viceva o takvim osobinama žene koje postoje samo u najprimitivnijoj ljudskoj mašti. Ozbiljna nauka ne zna za tu ženu inferiornost, nego zna samo za biološke razlike između žene i muškarca i shodno tome za razlike koje su osnovane u funkcijama koje je priroda odredila jednom i drugom polu. Ni najstroži ispitivač psiholoških manifestacija kod muškarca i žene nije do sada našao drugih razlika od onih, koje postoje i među pripadnicima jednog istog pola, tj. da postoje između pojedinih muškaraca i između pojedinih žena razlike u stepenu inteligencije, osećanja, izdržljivosti, istrajnosti itd. — sve drugo je prosta bajka.

Šta će žena u političkom životu? To pitanje se stereotipno ponavlja kada tražimo pravo glasa. Odgovor je sasvim jednostavan. Isto kao i muškarci. Zastupaće interese žena i muškaraca, tj. naroda, a u opštinskim većima interese svih stanovnika opštine. No, na koji način će one to raditi, u tome će biti sigurno razlike; a da je potreban drugi način sprovođenja narodnih i državnih interesa u tome su nam potvrdili muškarci koji nam tako često daju očiglednu nastavu o tome kako ne sme da se radi.

Žene imaju o političkom životu ozbiljnije i

dublje shvatanje nego što se o nama obično misli. Mi smatramo da treba da se pre svega ispoljavaju u političkome životu ubeđenja, koja je stekao svaki na osnovu svoga iskustva i svoga udubljanja u socijalne i ekonomske probleme i da treba tražiti reforme tek kada se savesno ispita da li će one koristiti što većem broju građana. Žene neće da traže u političkome životu one vrste popularnosti, koja se dobija povlađivanjem svakojakim ličnim i lokalnim prohtevima, jer smatraju da je dobro većine ona etička norma, kojoj se moraju žrtvovati mali lični interesi. No jedan od glavnih principa prema kome će se one upravljati uvek u svuda, jeste princip slobode, koji mora da važi za političkog jedvomišljenika i za političkog protivnika, jer bez poštovanja toga principa politički život mora da postane prevara i laž. Tačno je da vrlo veliki broj načelnih, svesnih i ispravnih ljudi danas beži od svakog političkog delanja, jer ne mogu da podnose nedoslednosti i neiskrenosti političkog života. Bežanje od najvažnijeg zadatka javnoga života ne koristi narodu, nego koristi samo nesavesnim ljudima da mogu bez kontrole sprovesti svoje rđave namere. Naprotiv, mora da se ude u politički život pa da se on može očistiti od svih naslaga demagogije i nepravih naturenih interesa. Samo borbom, koja potiče iz čistih motiva, može se izlečiti politička bolest sadašnjice. Žene su spremne za takvu borbu i zato traže pravo glasa.

Др. Ангелина Мојић-Ивановић, Бања Лука

Нашој средини још и данас изгледа чудна појава кад жена тражи да гласа на изборима. Али исто тако било би чудно, када би неко хтео позатварати све женске школе доказујући да женама није потребна никаква, ни најпримитивнија наобразба и да је доста ако дишу, једу и спавају, рађају и раде. Данас је само по себи разумљиво да и женама треба дати некаквог знања, па иако се та права ограничују, ипак и најконзервативнији мушкарац би се застидео своје неписмене жене. А колико су се жене и напреднији мушкарци морали борити док су постигли тако једноставне ствари. Можда за кратко вријеме, можда већ будућим генерацијама биће чудно што је било потребно толико труда, док су и жене постигле политичка права. Данас међутим ми стојимо у јеку те борбе и морамо тако дуго доказивати да су та права за жену и друштво потребна, док и учешће жена у политици не

буде тако свакидашња појава као и уписивање женске дјецe у школу.

Зашто ми дакле тражимо политичка права? На то питање могли бисмо једноставно одговорити: из истих разлога из којих и мушкарци. Већ од француске револуције боре се мушкарци за политичку равноправност међу сталежима и нико не може порицати да је та борба била знак опћег напретка, знак праведнијег друштвеног поретка. Та борба била је вредна оних жртава које је захтевала. Ко би се данас хтео вратити у феудално доба, када је само неколицина владала над великом масом људи без икаква права? Данас је сваки мушкарац, па и онај са најмањом наобразбом спреман борити се за своју политичку и грађанску равноправност и поносан је на свој удео у државним пословима. И треба да се боре за та права, јер им је то моћно средство да при-

силе оне који управљају и владају да се заинтересирају за њихове потребе, да им удовоље и да их заштите. Преко изабраних претставника они имају могућности да заштите своје интересе у управи и законодавству, да утичу на правац вањске политике, на начин сарадње са сусједним државама, на решавање међународних спорова, на међународну трговину итд. Осим тога политичка и грађанска права дају прилике сваком мушком грађанину да активно управља и одлучује у мањим самоуправним телима као у општинским одборима, бановинским већима, задругама итд. где он води бригу о здравству, просвети и управи свога краја.

Познато нам је да свака влада чим осети у народу друго расположење него је међу њиховим посланицима, расписује изборе и препушта народу да одлучује о својој судбини. Мушкарац дакле, са својим политичким правима активно суделује у државним пословима, он *управља и влада*.

Према томе чему служи право гласа мушкарцима, јасно нам је зашто и женама треба. И оне хоће да стварају законе, да утичу на начин управе, да утичу на целокупну вањску и унутарњу политику своје државе, јер су и оне чланови те државе. По демократском схватању држава је творевина народа и њена власт треба да се врши у корист свих њезиних чланова, без разлике економског стања и пола. Зато сви чланови треба да суделују на основи једнаких права при уређењу државе. Један део овога захтева т.ј. без разлике економског стања проведен је бар у принципу, а што се тиче разлике у spolu при вршењу власти у држави, ту су још велике разлике.

Многима који се нису дубље заинтересирали за женска питања, на жалост и многе жене, које мирно, материјално обезбеђене живе повучено у свом дому и не слуте како је у случају потребе закон немилосрдан према њима. Само неколико примера: Чл. 147. Гр. зак. говори о такозваној очинској власти, т.ј. оцу припадају нека права над породицом као глави породице. По чл. 148 може отац своје неододрасло дете одгојити за онај сталеж за који држи да је за њега најбољи. Отац управља имовином недорасле своје деце коју она сама стичу. Мати нема нити у одлучивању судбине своје деце никакве речи, нити икаква права над својом децом. Какав углед може имати мати пред својом децом кад она сазнају да она нема никаквих права над њима, док их отац има. У случају смрти оца жена

ни онда не може управљати својом имовином и имовином своје деце. Она мора имати мушкога татора. Надаље по чл. 1237 Гр. зак. узима се да је имовина стечена за време брака *по сујеру* и да само њему припада. Ради овога параграфа уништена је многим женама егзистенција, јер се каткада после године и године напорног сарађивања и стицања са мужем нађу на улици било због раставе брака било због смрти мужа. У случају раставе, женина егзистенција обично зависи од мужевљевог увиђавности, јер се законске одредбе о издржавању жене врло лако изиграју. А како се може очекивати да ће муж који је већ из било којих разлога напустио и занемарио своју жену, добровољно преузети на себе дужност њеног изражавања? Према чл. 2 Зак. о судијама женска лица не могу бити судије. Ова неправда образлаже се тиме што су жене пристрасне, да не могу одржати потребну строгост него се лако сажалевају и гану над туђом несрећом. Као да је главна сврха судије да казни пошто пото и као да жена у многим преступима не би могла да каже меродавнију реч него мушкарац. Ми бисмо се жене исто тако с правом могле потужити да су мушки судије пристрасни када се ради о нашим споровима.

Увек се спомиње како је прва и најсветија дужност жене — дужност материнства. Међутим у случају раставе макар и ради мужевљевог кривице, мати може задржати своје дете и то женско до 7 година, а мушко до 4 године. Да ли је мушки законодавац који је стварао тај закон могао помислити што значи за матер раставити се од свога детета и предати је у руке туђој жени да га она одгаја? Наравно, ако је растава брака ради женине кривице, онда нема никаквих права на своју децу.

Надаље жена нема никаквог удела у одређивању смерница унутарње и спољне политике. А зар и жену не могу интересирати питања висине и наплата пореза, питања цена свих потребних артикала за живот? Зар њој може бити свеједно куда води вањска политика владе, да ли та политика обезбеђује мир и сигурност њене породице? И ње се тичу спретност или неспретност владе у вођењу државних послова.

Такав је положај жене: пред законом заостављена, без могућности да утиче на вршење власти у државној заједници *а дужности жене у друштву и држави* веће су него мушкараца. С правом се може рећи да је жена данас и поред све своје привидне сло-

боде у сличном положају као што је био мушкарац у феудално доба према својој господару. У свим друштвеним слојевима осим у оних највишим, где ни мушкарац ни жена подједнако не привређују, у свим осталим жена више ради и стиче, или барем колико и мушкарац. *Сељанка* ради са мужем у пољу, *добрава* сав кућни посао, рађа и одгаја децу.

Док сељак има читаве сезоне одмора, она то никада нема. А на оно, што је у кући са мужем привредила, нема права располагања. *Жена грађанка* цели дан је запослена ситним, незнатним радом који је баш толико троши колико и рад мужа у канцелацијама, трговинама, занатима итд. Док муж има бар недељу за одмор, жена и онда мора стајати свима на расположење, но ипак се зове да мушкарац издржава жену, да он ради за њу. *Жена радница* обично ради за мању награду исти посао и исто радно време као и мушкарац. Кадође кући, не чека је одмор, него нове дужности: деда, муж, кућа. *Жена чиновник* у многим случајевима мање је плаћена од мушкарца, а има поред службе и све дужности домаћице и матере.

Али жена исто тако одговара за своје преступе по кривичним и цивилним законима као и мушкарац, исто плаћа порез и мора одговарати свим дужностима према државној заједници.

Све ове неправде могле су настати само зато, што жена нема онај исти утицај у јавном и политичком животу као и мушкарац.

Међутим кроз генерације и генерације заостављена жена данас је толико свесна, да овакав положај не смије више остати.

Жена је свјесна својих праведних захтјева и спремна за борбу за своја политичка и грађанска права. Она зна да се њезини интереси не заустављају на кућном прагу, она зна да ни држава није ништа друго него њезина велика породица. И као што мора пропасти једна кућа у којој нема женске руке, тако је и са државним пословима. Један њезин члан све до сад је заостављен и закржљао и зато ни политика ни управа нису у реду. Свуда недостаје здраво расуђивање жене, њезине конструктивне особине и њезина материнска чувства.

Жена мора и треба да се баци у политичку борбу своје земље. Она ће на тај начин бити не само у могућности, да својим гласовима присили законодавце, да ресектирају њезине личне интересе, него ће и сама активно судјеловати у свим питањима унутарње и вањске политике, и дати јој један

други смјер него што га је имала досад. Надаље ће и жена у самоуправама као опћинама бановинама и задругама имати прилике, не само да заштити своје интересе, него и интересе великих заједница — друштва. Њезин удио у државном животу биће свакако на корист цијеле те заједнице.

У првом реду она ће сама добити један шири хоризонт, развиће се до потпунијег човјека, а потпунији човјек ће само боље вршити своју дужност. Таква жена биће боља мати и жена, него што то може потиснуто и закржљало биће, заплашено сакривајући у себи можда корисне особине за породицу и друштво.

Међутим већина земаља увидила је већ давно да су политичка права за жену корисна и за државу и за друштво.

Цијела Америка и Аустралија, велики дио Азије и скоро сва Европа осим Француске, Румуније, Бугарске и Југославије, дала је женама право гласа. Многе од тих земаља већ деценијама имају право гласа. Интересантно је напоменути, да су то најкултурније државе Европе и то оне, које су прве дале женама право гласа. Тако је Финска већ 1906. затим Норвешка 1907, Исланд 1913, Шведска 1914, Данска 1915. Важно је знати да све те државе имаду узорно социјално законодавство, најмањи број злочинства, срећене унутарње и вањске прилике, а према томе миран и солидан породичан живот. Не можемо наравно тврдити да је све то заслуга жена, али је свакако доказ, да учешће жена у политици није нашकोдило напретку земље ни у једном погледу. *Категорички се може најбројније шврдити, да је економска и политичка слобода жена знак културнијег и најреднијег друшћеног живота.*

Овај приказ не би био потпун, да се не осврнемо на неке приговоре. Тако н.пр. тврди се без икакве научне подлоге, да је жена као слабије биће неспособна да схвати озбиљност закона и управе, она је тобоже политички незрела. Надаље се приговара да жена не врши војну дужност, те према томе нема права да одлучује о тим питањима.

Они пак најромантичнији у страху су да ће жена у крутој политичкој борби изгубити сву своју женственост и осећајност.

Данашња жена, наравно, да је слабије биће и мање спремно и отпорно у борби за живот. Ако она у даље остане овако заостављена и скупена у својем развиту, оптерезана свим могућим предрасудама, наравно, да ће и даље њезин интерес за политику бити минималан.

Али ако јој се даде прилика да очеличи своју снагу, да развије своје способности, онда ће и она имати спреме за сваку борбу. У науци је познато да код животиња, које су пренесене из једнога краја у други закржљају неки органи који тамо нијесу потребни. Тако су и код жене закржљали осећаји разумјевања за законе и уопће за државне послове. Али када једанпут жена уђе у државни живот, ти осећаји ће се пробудити и ојачати и од такове жене више ће се имати користи, него од плачљиве и ситничаве женице, којој је цијели дан испуњен трачевима и ситним пакостима. Она ће то својство замјенити озбиљним бригама за опстанак и развитак свога народа.

Уосталом чак и данашња жена, иако није имала прилике да изоштри своја чула за политичку борбу, има можда више смисла за то, него што се данас може и наслућивати.

Изговори да жена није спремна и зрела за политички живот нарочито су плитки. Зар је један неписмени мушкарац више политички зрео него једна образована жена? Жене су још пре кратког времена у политичкој борби уопће у јавном животу, а да би се могао изрећи коначни суд са озбиљном научном подлогом о њиховој способности и зрелости. Мушкарци међутим већ столећима управљају и владају свијетом, имају политичка права, па ипак су довели свијет у овај хаос у коме се данас налазимо. Зар је то можда доказ политичке зрелости мушкараца, а незрелости и неспособности жене?

Што се тиче војне дужности, знамо врло добро да не ужива политичка права само оној мушкарац, који је војник. Колико има мушкараца неспособних за војну дужност, а ипак имаду право гласа. Насупрот тој војној дужности мушкараца жена излаже у вршењу материнских дужности исто толико свој живот, она у својој крви рађа оно што мушкарци својом политиком убијају.

Конечно и они романтичари, који су у страху за женственост и осећајност жене, треба да знају да би се и те женине особине могле корисно употријебити баш у политици.

Њезина суптилност потребна је и те како политичком животу и даје нам наде, да она неће употребљавати у политичкој борби уобичајене моралне методе. И у политици треба некег бруталне и осећања. Жена ће можда испунити ту празнину, њена женственост неће се изгубити, него ће је она наметнути политици.

Не допустити жени да она уђе у политичку борбу из страха да не изгуби своје тобожње „женске“ врлине било би исто као спречавати дијете да научи ходати само зато што се мора који пут и ударити.

Чешка сенаторка Пламникова, упитана шта мисли о учешћу жена у политици, одговорила је: „Ми нисмо повезане за политичке партије на исти начин као и мушкарци. Ми смо кадре да се сложимо поврх свих политичких партија, да изложимо једну добру ствар и једну корисну реформу.“

Жене политичари са оваквим особинама сигурно ће бити у стању да утру траг бољему, моралнијем и праведнијему политичком животу, него што је то досад био обичај.

Да укратко резимирамо: Жена је запостављена пред законом, у друштву и у породици. Нема никакве могућности да одлучује о судбини својој и о судбини своје дјече. Нема могућности да се слободно развије на корист друштва и државе. Противно томе више је оптерећена у производњи, него мушкарац а у одговорности за преступе и у дужностима према друштву и држави изједначена. Да би уклонила све те неправде, да би промјенила законе у своју корист, да би могла слободно развити своју личност, да би побила све предрасуде, које ју већ столећима спутавају потребно је да узме активног учешћа у политичком животу, потребно јој је активно и пасивно право гласа на свима изборима за претставнике у законодавним и самоуправним тијелима.

Велика француска поборница за женска права у доба француске револуције Olympe de Gouges рекла је: „Заједница мушкараца и жене саставља народ, на коме је саграђена држава. Законодавство мора бити израз воље ове заједнице. Стога морају све грађанке, исто тако као и сви грађани, лично или преко изабраног претставника — сарађивати на формирању заједнице. Она мора бити за све једнака. Стога све грађанке и сви грађани морају имати слободан улаз у све јавне службе и позиве и само њихове врлине и таленти смију бити оцена за њихов избор.“

Срамота би било да данашња генерација, која је у науци и техници далеко напријед од тадањих генерација, није у стању да разумије ове једноставне ријечи велике француске поборнице за женска права.

Vode Angela, Ljubljana

Zahteva žen, da smejo tudi one voliti i biti izvoljene v ljudska zastopstva, ni nova. Že pred več kot sto leti so se v francoski revoluciji dvignile pogumne žene, ki so pomagale ljudstvu v njegovi borbi za človečanske pravice in so hotele biti teh pravic tudi same deležne. Toda takrat spoznanje te potrebe še ni dozorelo, dozorelo pa tudi še niso razmere: takrat žena po več ni še ni bila samostojna, si še ni sama služila svoj kruh, temveč je bila popolnoma odvisna od moža. Ko pa je radi gospodarskega razvoja morala večina žen v službe, v tovarne, delavnice, ko so se njene dožnosti in naloge pomnožile, tedaj je zahtevala žena ponovno tudi pravice, ki ji po njenem delu in dolžnosti pritičejo. Za enake dolžnosti — enake pravice.

Vsak, ki hoče biti pravičen, mora priznati, da so ženine naloge bremena, ki jih nosi zlasti danes, prav dostikrat mnogo večje, kot pa bremena, ki jih nosi mož.

Pomislimo samo na *poročeno ženo, ki dela po ves dan v službi*, in doma vodi, pa tudi sama opravlja vsa gospodinjstva dela ter skrbi navadno še sama za otroke, da redno hodijo v šolo, da so snažni, da imajo vse, kar potrebujejo. Primerjajmo delo te žene z moževim, potem pa brez predsodkov in kake feminističke, oziroma antifeministične zagrizenosti preudarimo, komu pritiče več pravic, možu ali ženi?

Ali pa vzemimo ženo, *ki ima brezposelnega moža*. V takih primerih sloni navadno vsa krba za vzdrževanje družine na njenih ramah, poleg tega pa opravlja še vse gospodinjstvo in materske dolžnosti sama. Ali ne zasluži ta žena vsaj istih pravic kot jih ima njen mož?

Naj bo žena kateregakoli stanu ali poklica, vsaka mora biti danes glede na svoje delo cel človek, če hoče živeti. *Ali ni zato absurdno, da bi o njenih pravicah in njeni usodi odločali drugi?*

Ko se bi napravila statistika, kdo ima težje delo po *javnih službah*, pa bi gotovo izpadla v prilog ženske. Pomislimo samo na poštno uradnico, učiteljice (po enozrednicah) in druge javne nameščenke. Vse vrše najtežja in najslabše nagrajena dela. Trditev, da odpovedo na vodilnih mestih, ne drži — saj jih nimajo.

Poglejmo *kmečko ženo* in njene dolžnosti. Povsod mora biti zraven, vse mora vedeti. Ona ne vodi damo gospodinjstvih poslov, ampak se mora brigati za vse gospodarstvo. Spomnimo se, kako se prav kmečke žene dokazale med vojno svojo sposobnost v gospodarskih poslih, kako je marsikatera dvignila domačijo, zlasti, kjer je njen

razmah oviral mož pijanec. In ta žena, ki v potu svojega obraza prideluje svoj kruh, naj bo obsojena na moč, ko spoznava, kako propada njena domačija, ko vidi pogrške gospodarske politike. Kajti vsaka razumna žena se brez posebnega političnega pouka zaveda, da je blagor ali gorje, napadek ali propadanje njene domačije tesno zvezano z gospodarsko politiko domače in tudi drugih držav. Prav tako ve vsaka žena ki dela, da plačuje ona sama ali pa nje i mož — navadno pa oba — razne viste davkov. Kje je žena, ki je ne bi zanimalo, kam gre denar, ki ga čisto tako zelo težko utrpi, in kako se porab? In s kakšno pravico se ji brani soodločevati o uporabi njenega težko prisluženega prispevka za skupnost?

Ista slika in isto nerazumljanje se nam vsiljuje, če se pogobmo v življenje in delo *obrtnice, irgovke, delavke, služkinje*. Povsod vidimo, da uspešno tekmuje z možem. Povsod se oba med seboj spopolnujeta, *skoro povsod pa tudi ženska lahko nadomeča možkoga*. Tega vsaj ne morejo moški utajiti, saj ob vsaki priliki dolže ženske, da jim odjedajo službena mesta in kruh. *S tem pa moški sami priznavajo ženino sposobnost ter njeno enakovrednost pri delu*.

Kako čudno in nerazumljivo je spriči tega dejstvo, da prav to ženo, ki ji nalagajo iste dolžnosti kot možu, ki ji *morajo* priznati tudi iste sposobnosti pri delu, potiskajo ob stran tam, kjer se odloča prav tako o njeni usodi kakor o moževi, kjer se gradi skupen dom za moža in ženo — a brez ženinega sodelovanja.

Ni redek primer, da se mož — občinski svetnik — pogovori z ženo o vseh točkah programa občnske seje, da mu je dostikrat ona najboljši svetovalec — a to ga ne ovira, da ob vsaki priliki ne izjavi, da *politika ni za ženske*.

Že prej smo ugotovili, da nosi danes žena večji del bremen. Pomislimo samo, *kako zadene danes ženo padanje dohodkov* kot posledica finančne politike, ki skuša kriti budžetni primanjkljaj z odtrogovanjem plač. *Ko bi žena soodločala, bi gotovo v takih uredbah bolj štutila družino in otroke*.

Potrebo soodločanja v političnem življenju so morale občutiti zadnja leta zlasti *javne nameščenke*. Ko bi imele svoje zastopnice v parlamentu, bi gotovo uredbe zadnjih let *o redukcijah plač ne bile tako enostranske* in bi ne zadevale — razen zadnjih — vedno le ženo.

Prav tako je s *šolanjem in s službami*. Povsod — po šolah in po službah — se uvaja *omejeno*

število za ženske (učiteljšče.) Ko bi imele ženske ločati, bi se gotovo uveljavilo edino zdravno dčelo, ki omogoča napredek: (pravico do šola anja imajo vsi, *pri oddaji služb naj odloča-predvsem kvalifikacija in socialne razmere*, kadar je to potrebno — nikakor pa naj ne bo merodajen spol prosilca ter protekcija.

Tudi *prosvetna politika* ne more pustiti ženo brezbržno. Ni vseeno za mater, kakšna je šola, ki ima danes odločilen vpliv na razvoj otrok ter na njihovo bodočnost.

Najbolj pa mora zanimati široke množice žen *socialna politika*. Tu je cela v sta vprašanj, ki čakajo zadovoljive rešitve, od katere je v mnogočem odvisen položaj zlasti delovne žene iz vseh delovnih panog. Tu je delokrog, ki pritiče v prvi vrsti ženi. Vedno govore, da je žena z asti na mestu tam, kjer je potrebna neposredna pomoč bližnjemu. Ta namen ima gotovo socialna politika. Toda važno je, kako se ta namen viši in doseže. Ni dovolj, da imamo vse polno modernih zakonov o varstvu matere in otroka, o zščiti matere delavke, če se pa zakoni ne izvršujejo, če imamo bolnice prenatrane z bolni ki, če nimamo primernih zavetšč za otroke, za ogrožena dekleta itd.

Danes se snujejo pri nas novi zakoni, ki urejajo ženin odnos do muža, do družine in do družbe. Ker se to vrši brez njenega sodelovanja, je razumljivo, da je pogosto prikrajšana, bodisi kot žena ali kot mati v pravici do svojih otrok, prav tako pa tudi kot državljanka.

Iz vsega tega je razvidno, da zahtevajo ženi *bitni interesi* sodelovanje v političnem življenju.

Toda me zahtevamo politične pravice za ženo tudi in predvsem iz *načelnega vidika*: *zahtevamo državljansko enakopravnost vseh ljudi, torej tudi enakopravnost žene. Volilna pravica nam bodi sredstvo za dosego tega smotra.*

To, kar sem povedala, je zelo preprosto in vsakdanje. Vendar pa se mnogi — tudi ženske so med njimi — ne morejo sprijazniti z žensko zahtevo po politični enakopravnosti.

Največkrat moški z omalovažujočo kretnjo konstatirajo, da ženska vobče *ni sposobna za politično delo*. Zlasti *državno gospodarstvo in finance* — to so težke zadeve, ki jim ženska nikakor ni dorasla. Ali tisti, ki tako govore, ne vidijo, da so vodilni moški spravili svet na rob propada s svojo učeno gospodarsko politiko, ki ji je poglavitni smoter osebni profit. Toda saj ni treba iti po svetu, ostanimo kar doma. Ko bi se začelo vse odkrito raziskavati, bi odkrili lepo število našiških afer, ki so oškodovali državo za milijarde. Listi ugotovljajo, da so med njimi

tudi poslanci in ministri. V zvezi s to zadevo pripominja neki naš list: „— gre za tako globoke moralne motnje v našem javnem življenju, da jih pač ne bo mogoče odpraviti z zgolj pravnimi leki... Računajo, da je to podjetje s pomočjo svojih voditeljev v 10 letih izvleklo iz naše zemle *10 milijard dinarjev*“ (Slovenec 8-X 1935). List izprašuje: „Kje je zdaj ta denar?“ To je tista famozna gospodar-ka politika, katere ženske niso sposobne — hvala Bogu.

Ženska še ni zrela za *politično življenje* — se tudi pogosto čuje. Gotovo ni vsaka ženska zrela za politično udejstvovanje — ali je pa zrel vsak moški? „Saj ne bodo samostojno vo le“ — tudi to se sliši — kar je pa sprčo današnje „samostojnosti“ v političnem pog edu največja ironija. Primer *kmečke gospodinje vdove*: ona ne more voliti — njen s laboumni pastir pa. *Obrtnica*, ki ima moža pijanca, ne sme voliti, a mož — alkoholik „samostojno“ izbere poslanca.

Nekateri nam pa odrekajo pravico do političnega udejstvovanja, ker smo *premaio realne in preveč čustvene*. Tu je treba samo pripomniti, da bi bila prav ta lastnost ženske duševnosti čestokrat prepotreben regulativ moškega zgolj razumskega dela, ki tolikokrat pozablja — prav vsled svoje stvarnosti — resnične potrebe državljanov. Ko bi se ta lastnost uveljavila, tedaj bi gotovo zrasla namesto različnih parad in banketov zavetišča za otroke in za stare onemogle ljudi, ki so vse življenje garali — a so si prigarali beraško palico — vsed toliko slavljenja zgolj razumske ureditve družabnega življenja. *Samo, da to ni prvi razum*, temveč razum v službi egoizma posameznikov.

Najmočnejši razlog nasprotnikov ženske voline pravice je pa očitek, da *ženska ni vojak*, torej nima pravice govoriti v polit ki. Toda žena v zaledju ni nič manj izpostavljena trpljenju, stradanju, mrazu in vsakovrstnemu pomanjkanju. Pomislimo samo na mater-begunko, ki se umika pred granatimi z dojenčkom v naročju. Žena ni vojak, toda je roditeljica življenja, ki ga ne rodi zato, da ga kose topovi, temveč zato, da ga ohrani. Ko bi imele ženske odločilno moč, tedaj ne bi z bredušnim cinizmom žrtvoval milijone človeških življenj. Enajst milijonov cvetočih življenj je padlo v zadnji vojni, a zopet stojimo na vulkanskim fleh. Ali je taka politika vredna civiliziranega sveta?

Nekateri pa bi ženo še pustili, da bi smela voliti, pa tudi kakšno manj važno mesto bi smela dobiti, toda, kako naj se žena udejevuje na tako važnem mestu kot je n. pr. *diplomatska služba*. Kako težka je ta služba in koliko sposobnosti je treba, nam je povedal guverner Addis Abbebe

s svojo naturno pametjo: „Ne morem razumeti, kako u Ženevi še vedno razmišljajo, kdo je napadalec. Ni čudno, če morajo pri Zvezi narodov šle ugotoviti, da je voda mokra in da je sladkor sladak, in če potem take ugotovitve proglašajo kot velike državniške zmaže.“ (Slovenec 12.X. 1935). In tako državni modrijani stanejo narode milijone in milijone. To bi gotovo zmogle ženske.

Sicer je pa ta zagovor nepotreben, ker je večina držav že obračunala s predsodki proti ženski enakopravnosti ter priznala ženam politične pravice. Med redke države, kjer žene še nimajo volilne pravice spada tudi naša država. Ker se sedaj snuje nov volilni zakon, smo porabile priložnost, da predložimo vladi svoje zahteve glede ženske volilne pravice.

Tu pa je treba vsekakor poudariti, da je *volilna pravica v gotovih okoliščinah prav problematične vrednosti*, in da bi bili mnogi ki se je smejo posluževati, prav zadovoljni, ko bi se

ji lahko odpovedali. Take volilne pravice me žene nočemo. Me odklanjamo volitve, ki imajo edini namen, da diktatorjem ohranjajo videt demokracije. Hočemo volilno pravico, ki bo izraz *naše svobodne volje*. Zato pa zahtevamo, da so volitve *spljošne in enake*, to se pravi, da lahko volijo vsi državljani, ki so izpolnili pogoje, ne glede na premožensjke razmere, na izobrazbo in na spol.

Žena imej pravico, da *voli sama*, to se imenuje aktivna volilna pravica. Zahtevamo pa tudi, da lahko žena kandidira, da je *izvoljena*, to je pasivna volilna pravica. Tudi to dvojje vključujejo naše zahteve.

Položaj žen je po vseh državah čedalje slabši. Zlasti se pa to čuti tam, kjer žene nimajo besede v javnem življenju. V našem interesu je, da zahtevamo pravice, ki nam gredo po našem delu.

Nič več nočemo biti državljani druge vrste, zato se združimo v borbi za naše pravice.

Madirazza Nada, Jasenovac

Godinu i po dana je minulo otkako je u Jasenovcu osnovana organizacija „Ženski pokret“.

Mi možemo biti ponosni što smo mi bili prvi u cijeloj državi, koji smo osnovali žensku organizaciju ovakove vrsti na selu. Jasenovac se tu pokazao kao mjesto, koje je prvo primilo naprednu misao ženskož pokreta. Mi smo kroz to vrijeme naišli na velike teškoće, ali, hvala Bogu, bez truda i napora ne može biti ni pravoga uspeha. Trnovit i mučan je put koji vodi do neba. Misao, koja je pre godinu i po dana posijana u ovome kraju nije još ugušena. I eto, danas smo se ovdje sastali, da tu misao svojim osjećajima i svojim riječima potvrdimo. U našem javnom životu želja za potpunom demokracijom postaje svakim danom sve jača. I mi, žene, treba da dignemo svoj glas, da se i nama priznaju puna građanska i politička prava.

Danas svatko priznaje da je žena od velike koristi po ljudsko društvo, te da je njezin rad i u kući i izvan kuće usko povezan sa opstankom porodice i njezinim duševnim i privrednim napretkom. Žena danas ne radi samo kućne poslove, nego radi i u fabrici, radi u raznim privatnim i javnim nameštenjima, tako da možemo kazati da žena u glavnom radi sve poslove koje radi i muškarac, a preko toga još mora i da rada djecu i da se brinu za kućne poslove. To vredi ne samo za gradske žene, nego još više i

za seljačke. Eto na primer mi ovde u Jasenovcu vidimo kako žve naše seljačke žene. Neke rade u kući ili u polju, kopaju ili okopavaju kukuruz i pšenicu, i rade sve t ške poslove kao i muškarci. Druge opet idu u fabricu i rade od jutra do mraka najteže poslove. Treće stupaju u službu, a četvrte se bave nekim samostalnim obrtom. Život se na selu u zadnje vreme mnogo promenio. Nema više onih starih kućnih zidruha iz kojih se žena nije smjela ni da makne, ali gde je imala obezbeđen svoj život i opstanak. Te su se kućne zadruga raspale, posjedi seljački propadaju, oni ne mogu više da ishrane brojnu čeljad, ukućani se razilaze svaki na svoju stranu ne bi li zaradio koji dinar i osigurao si svagdašnju koricu hljeba. Seljačka žena isto tako mora trbuhom za kruhom. I u toj svojoj životnoj borbi seljačka žena nailazi na mnoge teškoće i na mnoge nepravde. Njezinom radu se ne priznaje puna vrednost. U poslu je ona potpuno nezaštićena, tako da mnogo puta usljed napornog posla, nehigijenskih ulogova rada, noćnog bdijenja, a i lošeg postupka, mora da izgubi svoje zdravlje.

Da se riješe sva ova pitanja, potrebno je da se mi žene udružimo. To udruživanje žena, da ukratko ponovim, imalo bi zadaću: da se brine i štiti ženu u porodici i u društvu. Mnogi su dosadašnji zakoni na štetu žene. Tu je na primer zakon o nasljedstvu, o materinstvu, razne

uredbe i običaji kod raznih privatnih namještenja, zaštita siročadi i udovica, zaštita fabričkih radnica i kućne posluge. Osim ove društvene zaštite žene cilj je ovakovog udruživanja, da se podigne prosvjetni i kulturni stepen žene, jer bez prosvjete i kulture ne može biti ni govora o kakovom napretku i boljoj budućnosti širokih slojeva našega naroda.

Da bi se ovi ciljevi ženskoga pokreta mogli u djelo provesti, potrebno je da žena ima udjela u izvršavanju političke vlasti. Bez političke vlasti svako nastojanje žena da poboljšaju svoje stanje ostaće samo glas vapijućeg u pustinji. Taj uticaj na vršenje političke vlasti žene mogu da dobiju

samo putem aktivnog i pasivnog prava glasa. Samo onda ako dobijemo pravo glasa možemo se nadati, da bi naša borba mogla imati uspjeha. Ako dobijemo pravo glasa, onda su sve naše nade potonule. Ali mi vjerujemo u pobjedu pravde. A ta naša pobjeda imaće i velikih posljedica za čitavo ljudsko društvo, jer mi se žene ne borimo zapravo za sebe, nego se borimo za svoje porodice, za svoju djecu, za svoje muževe, jer želimo da im život učinimo ljepšim i lakšim.

Mi se nadamo da nijedan pošten i čestiti muškarac neće biti protiv nas i da će naša skupština i sadašnja i buduća u velikoj većini priznati nama, ženama, potpunu jednakopravnost sa muškarcima.

II Radnice polja, fabrike, radionice

Jela Rokić, seljanka, Jasenovac

Prošlo je već preko godinu dana kako je u Jasenovcu osvano društvo Ženski pokret. Taj naš pokret imao je u Jasenovcu velike poteškoće zbog nerazumjevanja naših mještana, koji su mnogo prigovarali. I rekoše: što će nam neki posebni ženski pokret, a pogotovo što će to seljačkim ženama. Podmetalo se i predbacivalo, da će ovaj pokret odvući ženu od kuće i kućnog ognjišta, pa da će žene zbog toga zanemariti i zapustiti svoje domaće poslove. Bilo je čak i takvih osoba, koje su govorile da je to pobuna protiv muškaraca i protiv kućnoga posla. Eto koliko je tu bilo nerazumjevanja i koliko su krivo shvaćeni ciljevi toga našega udruženja. U prvom redu treba da naglasimo da ženski pokret nije uperen nikako protiv muškaraca, nego dapače ženski pokret drži da samo prava, iskrena i drugarska suradanja između muškaraca i žena može doprinijeti da se dobro riješe goruća pitanja naših dana, i to kako u porodičnom tako i u javnom životu. Ženski pokret ne odvlači ženu od porodice i kućnog ognjišta, nego upravo baš i drži da je najvažnija zadaća žene u porodici, ali ujedno misli i traži da u svim pitanjima oko porodice, djece i samih žena treba da kažu baš i žene svoju riječ. Do sada se odlučivalo o životnim pitanjima žene, djece, porodice i tako dalje bez pitanja žene, a čak su ta pitanja često rješavana na štetu žene i porodice.

Kaže se: žena drži tri ugla kuće, dakle puna je dužnosti, ali zato svejedno nema nikakva prava.

Mi ne tražimo ništa drugo, nego da se o nama, ženama, ne rješava bez nas, jer smo i mi, žene, ljudska bića, koja imamo prava na život. Prošla su ona vremena, kada se smatralo da žene uopće nemaju duše i da žene daleko zaostaju za muškarcima. Danas žene rade sve one poslove što rade i muškarci, pa prema tome zašto da ne budu onda i ravnopravne!

A sada da upitamo: zašto seljačke žene da stupe u ženski pokret? Na to pitanje bih ja odgovorila ovako: Ako je pokret ili žensko udruženje potrebno gradskim ženama, onda je još potrebnije ženama na selu, jer baš seljačke žene su izložene svim mogućim teškoćama i društvenim nepravdama. Žensko udruženje na selu je u prvom redu potrebno da digne izobrazdu seljačke žene, a to neće biti od koristi samo za žene, nego bogme i za muškarce, a tako i za čitav narod, jer izobraženije seljačke žene će onda mnogo bolje odgojiti svoju djecu, a biće i od koristi i pomoći svome mužu u životnoj borbi. Ženska udruženja su potrebna seljačkoj ženi već zbog toga, da se poprave i mnogi zakoni, koji su na štetu žene i porodice. To su na primjer pitanja nasljedstva, materinstva, položaja žene u kući, pitanje siročadi, udovica i tako dalje. Sva se ova pitanja ne mogu riješiti, ako

žena ne bude imala i politička prava kao i u drugim naprednim državama, kao n.pr. u Americi, gdje žene imaju mnogo više ugleda i prava nego kod nas. Kad žena bude imala politička prava, t.j. pravo glasa, onda će se mnoga pitanja riješiti, koja danas tište žene, a ovako kad nemamo prava glasa, nitko nas i ne pita kako

nam je i kako živimo, niko i ne mari za naše teškoće.

I mi ovdje u Jasenovcu, kao prva organizacija ženskog pokreta na selu; dignimo svoj glas, da se ženama priznaju puna grsdanska i politička prava, jer je to garancija bolje budućnosti i nas žena i čitavog našeg naroga.

Franca Đilas, seljanka, Jasenovac

I mi ovje u Jasenovcu možemo biti ponosni, što je eto u našoj sredini osnovno žensko udruženje, koje će se boriti za prosvjetu seljačke žene kao i za njenu društvenu zaštitu. Mi seljačke žene bile smo do sada uvijek u prosvjeti zanemarene i zapušene, niko se za nas nije brinuo, govorili su uvijek: šta će ženskom djetetu škola, šta će mu izobrazba? A ipak bez prosvjete i bez izobrazbe ne može biti pravog napretka. Kako das može žena da vodi napredno gospodarstvo, ako nema nikakve škole i ako je nije nitko tome učio? Kako može da odgaja u porodici djecu i da ih štiti od raznih bolesti, ako ona o tome ništa ne zna i ni u šta nije upućena? Nama je seljačkim ženama, i te kako, potrebno, da se naša ženska inteligencija pomiješa s nama da i mi možemo nešto korisno i pametno da naučimo. Mi vidimo da su seljačke žene u drugim državama vrlo izobražene i da svojim znanjem i vještinom nadmašuju naše žene. Radi toga ne smjemo ni mi zaostati, nego se moramo truditi da i mi postignemo neko znanje, pa ćemo sigurno i više ugleda uvažiti i u našoj vlastitoj porodici i u društvu. Da sve ovo postignemo, potrebno je da svim silama pomognemo ženski pokret, koji je počeo da okuplja oko sebe sve žene u našoj dižavi.

Danas su teška vremena i nas seljačke žene taru velike brige, ne samo sa našim dosadašnjim teškoćama, nego i sa onim, koje tek imaju da nastanu. Seljački posjed danas propada, mnoga ženska djeca ostaće neudata, neće imati gde da se smjesti i moraće da ide trbuhom za kruhom u svijet. Mnoge će od njim postati fabričke radnice, druge će otići u službu, mnoge i mnoge će potpuno propasti. Ko će da se za sve te žene i devojke pobrine? Treba i njima da se osigura život, treba i one da žive. Treba i njih zaštititi od izrabljivanja. Pa i žene su ljudska bića, stvorena na sliku i priliku božju. Radi toga je potrebno da se i mi žene udružimo i da se same za sebe pobrinemo, jer se inače drugi za nas neće brinuti. To vidimo po dosadašnjem iskustvu. Za onu našu borbu potrebno je da nam se prizna pravo glasa. Bez prava glasa ono što mi kažemo i osjećamo to se ništa ne uzima u obzir. A kad budemo imali pravo glasa, onda će nas i te kako pitati kako nam je i šta nam je.

Kad je i drugdje na svjetu žena dobila pravo glasa, mi se nadamo da će dobiti i u našoj državi.

Ustrajmo radi toga u našoj borbi i kliknimo:

Živio ženski pokret!

Драга Стефановић, Београд.

Век у коме данас живимо јесте век сукоба идеја и интереса, који за собом повлаче дубоке друштвене потресе и преображаје у свима областима друштвеног живота.

Да расмотримо за моменат слику жениног живота, живота жене раднице — њене породице.

Да бисмо имали тачну претставу о животу једне пролетарске породице, ми морамо поћи њеним стопарма и тамо где она живи, на

периферији; тамо где она ради: у фабрици и радионици. Ми морамо познати њен живот и њену психу да бисмо сазнали шта је то што ју је покренуло у борбу за њено економско и политичко ослобођење.

С појавом капитализма извршена је велика револуција у женином животу. Жена која је у предкапиталистичко доба живела само у кући, радила домаће послове, учествовала у

домаћој производњи, рађала и васпитавала децу, морала је одједном напустити свој дом и ући у вртлог привредног живота.

Стара домаћа, па затим занатска производња замењена је индустријском производњом. Индустријска производња, која је почивала на принципима приватне својине, вишку вредности и анархији у производњи, услова је и конкурентску борбу човека према човеку око освајања тржишта за пласирање произведеног еспапа. Ради јачања способности у тој борби, морале су се, ради очувања велике вредности (зараде), тражити могућности. Та могућност нађена је у експлоатацији радне снаге: *снижењу наднице и погоршању услова рада.*

И сад уколико су, смањењем надница и погоршавањем услова рада, животне потребе једне радничке породице сужаване, утолико се више осећала потреба за упослењем још кога члана породице ради одржања животног стандарда. Ту је, прво, била на раду *жена*, а затим одраслије *деце*.

Али, уколико се та конкурентска борба све више заоштравала, утолико се јављала све већа потреба за још већим појевтњавањем производње. Па како су радници, путем својих професионалних организација и економским борбама (обустава рада) тупили оштрицу даље експлоатације, то је поседничка класа почела приступати *механичкој* (машинској) *производњи еспапа.*

Уколико се пре, а нарочито после рата машинска производња развијала, утолико се мање осећала потреба за човеком (квалификованом) радном снагом, а све већим запослењем помоћне радне снаге — *жене и деце*, док је човек, муж, отац, остајао највећим делом *беспослен*. Жена и дете су били погоднији за увлачење у привреду, утолико пре што су били неопорнији према експлоатацији.

Као резултат овога имамо: уместо да машина буде роб човеку, а он да се што више посвети свом духовном и културном развоју, — то је човек постао роб машини и бачен у беду и коначно пропадање.

Какви су услови под којима данас човек и жена раде, и какве су последице тога стања може нам послужити као пример ово неколико података:

Према извештају Уреда за осигурање радника за 1933 годину радило је за надницу

65.523 радника-ца по 8 дин.

76.339 " " 8—14 "

77.981 " " 14—20 "

За последњих 10 година наднице су пале са 40—50%. Катастрофално падање наднице почело је 1930 године.

Какве су здравствене последице ових гладних надница види се из следећих података Уреда за осигурање радника:

Од туберкулозе у нашој земљи болује годишње 600.000 лица, а од тога умрло је 50.000, што значи да је за 10 година боловало *шест милиона*, а умрло *пет стотина хиљада!*

Истим процесом и у вези с тим пролази и жена интелектуалка и жена са села — сељанка. Нема те професије ни у привреди, ни у трговини, ни у науци где жена, напореда са човеком, не учествује. Али нема ни већег страдања него што га подноси жена, нарочито она на селу која од звезде до звезде грбачи било у кући или у пољу поред плуга у мотике, и порађа се у бразди.

За време рата *жена* је била та која је на својој грбачи понела сву тежину домаћег и друштвеног живота када су се сва културна и привредна добра непоштено уништавала; после рата *жена* је била та која је, заједно и напореда са човеком, подизала домаће огњиште и стварала културна и привредна добра.

Учешће жене у привредном и културном животу друштва још пре рата било је огромно. 1907 године само у Немачкој било је запослено 7 милиона жена у свима гранама привредног и културног живота.

Поготову после рата *жена* је *постала привредни фактор* *раван човеку.*

Према томе нема тога питања друштвеног и државног живота које не *шангира* и не *интересује* жену исто као и човека — па можда и више.

Са тих разлога жена устаје и тражи неоптупно своја политичка права, равна човеку.

*

Ми, жене, тражимо опште, тајно и непосредно право гласа. Хоћемо, као привредни, културни и социјални фактор, активно да учествујемо у решавању свих културних, привредних и социјалних проблема. Путем учешћа у јавном политичком животу, кроз пуну демократију и парламенат за нас није и неће бити свеједно да ли ће се социјална и друга законодавства, уколико постоје, спроводити у живот или не; у доношењу нових културних законодавстава у циљу заштите, обезбеђења и несметаног развоја на културном и здравственом пољу матере, детета и подмлатка опште, на социјалном, културном и привредном подизању народа опште. За нас жене, мате-

ре, није и неће бити свеједно да ли ће нам муж, син, брат отићи у рат и погинути, или не. Са тих разлога, ми хоћемо пуно активно учешће у државној и међународној политици — у решавању свих државних и међународних проблема. И тако даље.

Жена не може бити индиферентна ни према комуналној политици која се кроз општине води. Женино интересовање за трошарину и друге општине таксе на животне намирнице и остале потребе, није мало. Напротив, оно је једно између првих. Данашња комунална политика ни из далека не одговара потребама грађанства. У решавању комуналних проблема не полази се од оснивања зоолошких вртова, већ од обезбеђења животног опстанка широких слојева грађанства. Својим учешћем у општинској управи и вођење комуналне политике жене истичу на првом месту:

- подизање модерних и здравствених народних кујни;
- подизање модерних пекара;
- што обимније решење станбеног питања;
- подизање што већег броја обданишта и школа;
- укидање трошарине и других разних такса на животне намирнице;
- И тако даље.

*

У борби за своја политичка права жена има да пређе много препона. За свога противника жена има и много противника конзервативаца и скептика, који оспоравају жени способност за јавни политички живот. Они још траже да се жена врати домаћем огњишту. Да, они то траже иако жена и породица нису нашли могућност животног опстанка у кући!

Slavica Berislavić, Zagreb

Kad je govor o ženskom pravu glasa t. j. o tome zašto treba ženama dati mogućnost da steknu osnovna građanska prava, zašto ženama treba dati pravo glasa, držim da po ožij radnice daje u prvom redu puno opravdanje za taj zahtjev.

Dok je nama ženama iz svih slojeva zajedničko to da smo onemogućene u javnom političkom životu, dok nam je onemogućeno svako djelovanje u javnom životu, naturava nam se da je za nas samo kuhinja, crkva i djeca, a politiku i javne poslove neka pustimo po strani, jer smo

Они су слепи пред фактом жениног учешћа у свима манифестацијама друштвеног живота, чије су способности равне човековим — па чак и преко тога. Они су такође преславали и факт да у многим земљама већ постоји право гласа жена, и да жена, како у парламенту и министарским фотељама, тако и у науци и уметности показује пуну политичку зрелост.

Али не само појединци већ и државе устају противу политичких права жена. Фашистичка Италија и националсоцијалистичка Немачка у томе предњаче.

1931 године Брилинг издаје наредбу да жена, чији муж или син раде у неком предузећу, губи право на социјалну помоћ.

Данас те државе потискују жену из привреде и враћају кући да рађа децу која би била храна митраљеза и топова.

Не осигуравајући жени и породици опстанак у кући, они не знају или неће да знају да се ток друштвеног развика не може зауставити и да ће фашизам, који носи експанзивни карактер и култ вође, у најскоријем времену имати у жени огорченог противника.

Овом приликом не сме се заборавити да постоји земља где се жена не дели по полу, већ по способности и жељи. Тамо су жене команданти аеродрома, капетани лађа, шефови физиолошких института, велики књижевници и научници на свима пољима људског живота.

На путу свога политичког и економског ослобођења жена ће, дакле, имати много тешкоћа и борби, али уједињене у једну непробојну фалангу и мануелне и интелектуалне раднице са женом са села, одлучне и истрајне у борби — оне ће постићи свој циљ.

navodno za to manje sposobne od muškaraca, dotle nas isto ovo društvo prisiljava da radimo u tvornicama i radionicama, i da budemo jedan značajan faktor u privrednom životu.

Ojmah nam se postavlja pitanje: kako to da nam je ipak dozvoljeno sudelovanje u privredi?

Ako pogledamo malo historiju unatrag, vidjet ćemo da sa pojavom kapitalizma ulazi žena u proizvodnju, jer je bio potreban veliki priliv radnje snage da bi se mogla razviti industrija, a sve većim usavršavanjem tehnike bila je potrebna i manje stručna sprema, i tim putem ulazi žena

u tvornice i radionice. One su pružale odličan materijal za izrabljivanje i stvaranje profita. U nepodnosivim i teškim uslovima života rodila se i francuska revolucija, u kojoj su žene prvi puta aktivno sudjelovale u borbi za jednakost i političku ravnopravnost. Međutim, tadanji njihovi zahtjevi nijesu bili uvaženi i mnoge žene izgubile su u tim borbama svoje živote.

Za vrijeme svjetskog rata žene su morale u velikoj mjeri da nadomjeste mušku radnu snagu. One su radile najteže i najodgovornije poslove. Žene su bile prisiljene samo da održe na životu sebe i svoju djecu, da rade na željeznicama i rudnicima, u tvornicama municije itd. I već tada su žene shvatile i digle svoj glas protesta protiv proizvodnje ubojitog oružja, jer su znale da izrađuju taneta s kojima će se ubijati njihovi muževi i sinovi. Pa i danas, kada je svjetska situacija jednako tako napeta kao i godine 1914, žene moraju biti prve koje će se boriti protiv rata, a za mir među narodima.

Ali na prvi pogled izgleda da samim tim što je žena uvučena u proizvodnju, da je samim tim postala i ravnopravni član u toj društvenoj zajednici. Kad je u pitanju položaj žene radnice, onda je to najmanje istina, jer je ona danas dvostruko izrabljivana u tvornici i kod kuće i u javnom životu.

Ako pogledamo položaj radnice u tvornici, onda ćemo videti, da je njezin položaj upravo neizdrživ. Radnice rade po 8, 10, 12 pa i 14 sati dnevno, a plaće se kreću od 50—150 din. tjedno. Higijenske prilike su upravo očajne, a o urednim blagovanicama, garderobama ili ventilaciji ni govora, a i gdje postoje u vrlo su jadnom stanju. I pitamo se punim pravom, zar se danas može živjeti od 80 din. tjedno i iz te plaće izdržavati sebe i svoju decu, a u hiljade slučajeva i svog besposlenog druga? Naša hrana niti kvalitetom niti kvantitetom ne odgovara potrebama organizma. Ručak hiljada i hiljada radnica sastoji se samo iz kruha, malo mlijeka i variva. Te iste žene radnice, koje se nalaze u takvim životnim prilikama, pored svoje značajne uloge u privrednom životu, imaju i jednu od najznačajnijih funkcija po čovečanstvo, a to je funkcija materinstva.

I s pravom se pitamo: zar tako slabo ishranjena žena može uopšte da rađa zdravu decu? Hiljade i hiljade žena prisiljene su da prave pobačaj, pa makar i uz cijenu vlastitoga života, jer im njihove socijalne prilike ni uz najveću želju ne dozvoljavaju da rađaju. A kako bi i imala volju da rađa, kad se tada njen položaj kao majke znatno pogoršava. Jer dok se devojka sama kako tako kroz život provuče, žena —

majka ima brigu oko svoje djece i njihove ishrane. Još za vrijeme trudnoće na radnicu se krivo gleda, jer nije tako sposobna za rad, a najčešće se pred porođaj baca na ulicu. Ili opet mora žena, da ne bi izgubila mesto, da radi do zadnjeg časa trudnoće u tvornici. Ne treba ni govoriti kakve užasne posledice snosi majka i dijete uslijed takvih nesocijalnih prilika.

A kada rodi, ne može ostati kod kuće da njeguje to dijete, jer se nema s čim hraniti i mora natrag u tvornicu, jer inače ju čeka besposlica i glad. Tada dijete prepušta susjedima ili lošem nadzoru, jer u tvornici nema prilike da doji dijete, pošto nema skloništa. Desio se i ovakav slučaj u jednoj tvornici gde radi 380 radnica: Mati-radnica donosila je dojenče u tvornicu, te ga je u kantini tvornice dojila. Jednog dana zatekla ju je nadzornica i izjurila napolje, tako da je ta žena-majka na ulicu morala da doviši dojenje svoga deteta. Od tada nije mogla više da doji dijete. Eto, tako se postupa sa radnicama-majkama.

Ovo je samo kratak pregled o položaju radnica. Treba spomenuti još i to da se u nekim tvornicama uposljuju isključivo deca ispod 14 godina, a i u radionama uzima se na jednu radnicu 4—5 naučnica, i na sve ih moguće načine izrabljuju. A mnoge od tih mladih devojaka prisiljene su da ponižavaju svoje dostojanstvo žene do životinje, da nuđaju svoje mlado tijelo da prehrane sebe, a u mnogo slučajeva i svoju majku i nejaku braću.

I to sve ide nekako dok smo mlade i sposobne za rad, ali pitamo se što će biti s nama kada obolimo i iznemognemo, i budemo nesposobne za privredivanje. Današnje naše socijalne institucije ne ispunjavaju niti postojeće propise, a kamoli da nam pružaju neku garanciju u slučaju starosti i iznemoglosti. I mi, žene, kao i čitava radnička klasa sa punim pravom zahtjevamo da se bezuslovno sprovedu izbori za okružne i središnje urede, kao i za ostale radničke institucije, i da se provede osiguranje za slučaj iznemoglosti, starosti i neuposlenosti.

Položaj radnice postaje danomice sve nesnosniji. Posledica toga jeste sve jače propadanje zdravstvenog stanja radnica, razaranje porodice, prostitucija, demoralizacija i sve niži kulturni nivo.

I baš iz svih gornje navedenih razloga ženi — radnici ne može biti svejedno kakovo je socijalno zakonodavstvo, a konačno ni tko ga određuje. Ako je ona sposobna da snosi sve terete, onda će biti sposobna i da se zanima za smjernice javnoga života. No na naše pritužbe dobivamo prigovore da se žena ne razumije u poli-

tici, i da ona neče znati koristiti se pravom glasa.

Ali mi znamo da su ti prigovori bez ikakvih dubljih podloga. Žena se baš zato i ne snalazi, jer joj nije data mogućnost da se osposobi i da zauzme ispravan stav po tom pitanju. A kad žena bude pozvana da dađe svoj glas, ona će se pitati i za koga? i zašto? i tražiče upute, i samim tim dobiče potstreka da se politički obražuje i da razvije svoje sposobnosti.

Mi, radnice, koje snosimo najveće terete i

koje smo prošle niz borba za svoje ekonomsko poboljšanje, pozivamo sve žene, bez obzira na zvanje i položaj u društvu, bez obzira na versku i političku pripadnost, da stupe u jedan jedinstveni front žena koji treba da povedu odlučnu borbu protiv svakog ugnjetavanja žene kao čovjeka.

Zato zbijmo svoje redove da uzmognemo što snažnije povesti borbu za politička i ekonomska prava žene u društvu!

Marija Rojnik, Ljubljana

Pozdravljam današnje zborovanje v imenu delavskih žen. Prav posebno pa pozdravljam enoten nastop vseh žen, od intelektualke do delavke, ki se bore za osnovno držvaljansko pravico — za volilno pravico.

Volilna pravica je nekdaj v dobi gospodarskega napredka pomenila ženi iz meščanskih krogov samo pot do enakopravnosti z možem. Danes pa, ko se v največji meri tudi sama udeležuje gospodarskega življenja in sama čuti vsa bremena krize na sebi, danes pa ji volilna pravica pomeni tudi to, kar je delavski ženi pomenila od nekdaj: sredstvo za izboljšanje življenskih pogojev. Is'e potrebe naj nas družijo, da si priborimo pravico, ki nam je potrebna kot vsakdanji kruh. Žena mora soodločati v politiki. Z večji političnimi pravicami si lažje priborimo skrajšanje delavnika, povišanje mezd, prisilimo v izpolnjevanje socialne zakonodaje ter vodimo politiko v korist delovnega ljudstva.

Čemu nam bo delavskim ženam služila volilna pravica? Ali zato, da bomo oddajale glasove za eno ali drugo stranko, ki se bo brigala za naše koristi? Ne! Naše življenje doma in po obratih kriči po izboljšanju, volilno pravico bomo porabile v te namene!

V tovarnah dobivajo delavke za isto delo kot moški manjše plačilo. Kljub zakonskim predpisom se materinska in otroška zaščita v nobenem obratu ne izvaja. Zato je življenje delavske matere podobno življenju živali, ki skrbi za gol obstoj. V tovarni Westen v Celju vstajajo in

odhajajo deavke ob pol 4 zjutraj na delo, opoldan se vračajo domov, zavžijejo par peres solate in garajo v gospodinjstvu do pozne ure zvečer. Če katera radi prenapetega dela in nezadostne hrane oboli, je vržena na cesto.

Volilna pravica nam bo služila zato, da v parlamentu z zakonom predpišemo enako plačilo za enako delo, skrbimo za izvajanje socialne zakonodaje, zahtevamo gradnjo novih delavskih stanovanj, uzakonitev splava iz socialnih ozirov, enakopravnost žene pred zakonom v vseh ozirih.

Življenje delavske žene kriči po izboljšanju. V veliki meri bi lahko stiski delavske žene odpomogle zastopnice v občinskih svetih. Zahtevala bi nove šole, ker so stare vse pretesne in prihajajo otroci iz njih še bolj blede in slabotni. Zahtevala bi gradnjo otroških igrišč in nasadov v delavskih revirih, boljša stanovanja, boljše zdravstveno službo, nove bolnice.

Vstop žene v javno življenje bi pomenil veliko jamstvo zato, kar nam danes leži vsem ženam najbolj na srcu: jamstvo za svetovni mir, katerega žele najširši ljudski sloji.

Pozivam vse delavske žene, da v čim večjem številu vstopajo v borbo za volilno pravico, da si izboljšamo naše bedno življenje. Ne oklevajte! Zavest našega bednega položaja pa naj nas vodi do tega, da naših glasov ne boma oddajale tistim, ki jim delavsko življenje ni mar, ampak zastopnicam in zastopnikom naših interesov.

Zivel enoten nastop vseh delovnih žen!

Мара Тркуља, Бања Лука

Драге сестре, ја ћу говорити о ономе што ми је најближе и најпознатије, говорићу о животу жене запослене изван куће, о животу жене раднице.

Вјерујем да ниједна жена, осим оних, које имају по неколико служавки, да ниједна жена осим тих сретница, није у својој кући беспослена. Свака је по цијели дан заузета послом око дјецe, око одржања кућног реда, сваки дан мора да кува, спрема, пере, и тај посао, ситан и непримјетан, скоро невидљив, одузима жени највећи дио дана. А право да вам кажем, која је жена чистуница, која баш хоће све да удеси „мак на конац“, она може да ради и двадесет и четири сата на дан. И тако жени пролази живот у том ситном, непримјетном и нецијењеном раду, за који већина људи нема очију ни разумевања. Чућете често мушкарца како каже: „Шта раде жене? Не раде ништа, пих, какав им је то толики посао!“ Али мушкарца тај посао почне цијенити тек онда, кад се жена тешко разболи и падне у постељу, а муж се почне спотичати о разбацане ствари по неспремљеној кући. Он тек онда спозна шта вриједи рука домаћице, кад ту руку у кући замијени плаћена помоћница.

Жена радница, која је запослена изван куће, па готово и приватна чиновница, ријетко кад је тако добро плаћена, да би могла имати замијену у кућном послу. И онда шта бива? Долазећи из фабрике или са каквог другог посла, на коме је провела цијели дан, мора, не одмарајући се, да прегне поново на рад. Да расприми кућу, да скува веч-ру, да нешто пропере, закрпи... Ако још има дјеце, онда је врло често и поноћ затече будну.

А не пита је нико сутрадан, кад сирена звоне поново на посао, не пита је нико је ли се наспавала, је ли се бар мало одморила и хоће ли имати издржљивости и снаге, да такав живот проводи годинама. Да трчи тако између посла на којем зарађује често хлеб за цијелу своју породицу, јер случајеви радничке незапослености нису само прича, да трчи између посла и између куће своје, свога дома, који она, по природном нагону сваке жене, ипак жели да учини колико толико пријатним боравиштем својега мужа и својој дједи. Иде тако жена годинама, врти се у кругу као оно кљуње из пјесме, које је везано да окреће чекрк. Види јадно кљуње зелену траву, види бистар поточић... Отишло би оно да се напије и поткријепи, али — не да конопац. Одмах стегне за врат. Види и данашња жеп радница, да би јој се требало омогућити да живи као човек, али — не да конопац! И неће дати све дотле, док жена не добије опће, тајно право гласа, активно и пасивно, да може сама себи да кроји законе, који би је стварно заштитили. Врло је тачна она узречница која каже да: „свој нокаат најбоље почеше“, а ја бих још додала, да жена сама најбоље зна где је боли и како је боли, па ће сама себи најприје умјети да помогне.

Драге сестре, удружимо се све широм цијеле наше отаџбине! Тако удружене, свима оним, који би нас критиковали, који би нас потцењивали или који би нам се препоручивали да испред нас говорe, довикнимо сложено: „Не једу меса вуци по поруци!“

Јулка Бијелић, Јасеновац

Нека ми буде дозвољено да на овом нашем женском састанку кажем и ја неколико ријечи.

Већ преко 25 година живим у овоме крају. По своме званју као опћинска бабика завирила сам у сваку граничарску кућу и врло добро знам како живе наше граничарске жене. Могу слободно казати, да већи дио терета и посла како у кући тако и на пољима носи нашо граничарска жена. Колико их је већ и родило код чјепанја дрва, а колико након неколико дана послје породаја морују да копaju и да раде најтеже послове. А ко

им то признаје? Дјевојка кад се уда, онда је готова, јер за двије године није више ни за препознати. Терет, породај и тежак посао убие и најјачу жену. Жена је кући свачија слушкиња, служи муџа, служи дјecu, служи севра, служи севкрву. А какова јој је за то награда? Додуше, ни живот наших мушкарца није пуно бољи. Сиротиња се pati свакојако. Живот seljaчки је тежак и мукотрпан и управо зато, драге сестре, дуџност нам је да се и ми боримо за побољшање seljaчког живота. Потребно је да и seljaчке жене

skupa sa svojim muževima stupe u borbu za opstanak seljačke porodice i opstanak seljačkog posjeda. Potrebno je da se uz to i ženi prizna ravnopravnost i u porodici i u javnom životu. Žena je od velike koristi u porodici, jer od njezinog rada, od njezinih žrtava, od njezinog srca i ljubavi odgaja se novi naraštaj.

Ako se ženama prizna pravo i ugled u društvenom i političkom životu i žena će još bolje pregnuti i za svoju kuću i za svoje selo i za svoj

narod. A najbolje će nam se priznati pravo ako se odobri pravo glasa, jer će onda u svim važnim pitanjima pitati i nas žene, a neće se prolaziti mimo nas kao mimo turskog groblja. Dok žene ne budu imale pravo glasa, dotle je badava da jauču i plaču. Bez prava glasa ne može biti ni napretka za seljačku ženu, a ni seljačku porodicu. A napredna seljačka žena je temeljni kamen napretka i bolje budućnosti čitavog naroda.

Anđelina Dilberović, obrtnica Zagreb

Mi, žene obrtnice, teško osjećamo neravnopravnost između muškog obrtnika i nas žena, jer smo pred zakonom zapostavljene. Kada smo mi, žene obrtnice, sposobne da snosimo sve obaveze i poteškoće, koje nam nanose naša zvanja, i kad kao naši muški drugovi plaćamo sve poreze te izvršujemo zakon koji nam se nalaže, onda moramo imati ista prava kao i naši drugovi.

Pitamo se: zašto da ostajemo i nadalje bespravni građani, zašto nam zakon kojega mi u punoj mjeri izvršavamo s druge strane ne daje mnoga prava i zapostavlja nas kao bezvrijedne članove? Zakoni se uspostavljaju za muškarca i za žene podjednako, i neka ih onda podjednako izvršavaju. Ženama se samo nalaže. One nemaju pravo da otvoreno zaštićuju svoje interese, da sudjeluju u rješavanju najvažnijih ekonomskih i kulturnih pitanja. Ženama se prigovara nesposobnost. No žene su dijelom pokazale protivno. Danas žena može da izvrši trostruki rad. Mi istu ženu nalazimo kao majku, kao domaćicu i kao

radnika, koji se bori za svoje samoodržavanje. U više slučajeva neuposlenosti muškarca žena izdržava i hrani čitavu obitelj.

Može li ženi pored ovoliko dužnosti biti svejedno kad je zapostavljaju u njenim pravima?

Za ženu je sve samo ne politika, vele oni, u čijem je interesu da žena ostane bespravna i da bude samo mašina koja će radati djecu za topovske ciljeve.

Mi hoćemo da radamo zdravu i sretnu djecu. Mi se hoćemo ekonomski i kulturno podignuti, mi hoćemo jednaka prava i jednake dužnosti za sve. Mi sve to ne možemo postići, dok nemamo sredstava pomoću kojeg ćemo mi odlučivati o svim ekonomskim i kulturnim potrebama. Pravo glasa nam nije posljednji cilj, pravo glasa je jedno od sredstava koje će nam poslužiti da aktivnim učestvovanjem sudjelujemo u stvaranju čvrste, jake i zdrave zajednice.

Zato, žene, treba da se udružimo, tražimo pravo glasa, jer preko njega tražimo svoja čovječja prava.

„Моје је дубоко убеђење да данашњем болесном друштву може помоћи само просвећена и слободна жена: просвећена као пол, слободна као човек, јуноћравна као грађанин“.

Dr. A. Kocić

III Radnice škola, slobodnih poziva, državnih nadležstava banaka, kancelarija itd.

Зорка Каснар-Караџић, професор, Београд

Жене, интелектуалне раднице, имају пуно разлога да протестују противу хаотичног стања, против зорке појмова и противречности са којом се оперише сваког дана све јаче против жене, и преко ње против породице. У најкраћим и најоштријим цртама осветлићу тај хаос и те аномалије.

Првих година после свршеног рата владе су низом закона признале јасну чињеницу створену општим развојем да је наша држава доспела до тог ступња цивилизације у коме жена постаје самостално биће, које само себи мора да крчи пут у живот и да својим интелектуалним способностима допринеси свој обилу и изградњу ове земље. Закон о државним службеницима не прави разлике између мушких и женских службеника, на у погледу награде. Уистини, жене су улазиле у сва звања, радиле су напорно и очекивале да ће доћи још до нових побољшања тамо где је била жена законом још запостављена као нпр. у грађанском закону, да ће испунити и обећање устава из године 1921, по коме је требало нарочитим законом да се реши питање права гласа за жене. Није ли све то било јасно признање од стране меродавних фактора да се живот развио толико да се не може више правити разлика између мушкараца и жене? Али док друштвени развој иде напред и ствара читаву војску свесних и способних интелектуалних радница, које су упућене да се саме боре за свој опстанак, одлично и савесно врше своје дужности, дотле се помаља једна неприродна, апсурдна, назадњачка струја која жену притешњује и потискује уназад. Поступање против жена чиновница у пракси постаје у низу последњих година такво да оно изазива зграњавање, револт и огорченост. Извојеване позиције се руше, дух донетих закона се ништи, на пројекте напредног законодавства падају слојеви прашине, а уколико се помоли неки нов закон или нова уредба, свака наноси жени нов удар, свака има исти смер: потиснути је.

Да Вам побројим неколико тешких зла:

Болна је, а истинита чињеница да постоју извештан број женских чиновница која је у службу узета и у служби се одржава не по по-

треби службе, него за личне потребе оних који су их на та места довели. Хиљаде и хиљаде интелектуалних радница протестују против тог зла, сматрајући ту врсту корупције као тежак морални шамар свима.

У низу хиљада молби које очекују на нова постављења, данас се прави разлика између мушких и женских кандидата. Спроводи се једноставно прећутно наређење уперено против жена, у јасно израженом смеру: потискивати жену као радницу из државне и самоуправне службе.

Зауоставља се свако напредовање жена на све више и угодније положаје, без обзира на њене године службе, квалификације, показане способности за рад. Сви добро знамо да се најтежи послови обављају на најнижим звањима. У поштанско-телеграфској и телефонској служби на стотине чиновница са подједнаком квалификацијом као што постоји код њихових мушких другова, обавља кроз 20 до 30 година тешку дневну и ноћну службу, кроз њихове руке пролазе милиони и милиони државног новца, раде беспрескорно тешки посао са публицима. Али колико од тих радница је доспело до положаја шефова? Жене у тој струци не доживљују моралну задовољност и нека од њих буде награђена вишим положајем

Уђите у коју хемијску лабораторију. Жене са свршеним факултетом обављају све прецизне послове, а упразни ли се које место шефа, никад на то место неће доспети жена. У болницама исто. У гимназијама: на 111 мешовитих гимназија и 22 чисто женске са 1600 наставница, знате ли колико их је доспело до положаја директора? Три, и словом три. Све се ово обавља прећутно. Али има и јавно озаконено истискивање жена. Закон о саобраћајном саобраћају забрањује постављање жена са академском спремом за дефинитивне службенике тог ресора. Закон о судијама забрањује жени судски позив.

Предузима се су редукције и пензионисање жена, првенствено удатих службеница, без обзира на њене способности, у истом смеру: потиснути жену као радника, гурнути је натраг у кућу, и нека тамо употреби своје, на уни-

verzitetu stечено стручно znanje за pranje sudova.

Dok je zakon o državnim službenicima izjednačio ženskog i muškog službenika, dotle su uredbe poništile zakonom garantovanu ravnopravnost, naročito za udatu ženu, državnog službenika. Dakle, žena koja se удаје, kažnjena je.

I pitamo se pred ovzkom slikom, куда sve to vodi? Kuda nas gone? I šta nas чека? Napred немамо куд, а не дају нам не само napred, него нас gone и са места на којима смо. Nas žene бацају на жртву богу кризе. Да ли тиме кризу ублажавају? Је ли ублажена криза тиме што су вршене редукције и изве-

дена пензионисања? Је ли ублажена криза тиме што је женама одузет додаток? Свакако да није. Али се распаљује. Читава војска свесних жена притиснута је осећањем неправде, осећањем да је срозавају. Она се збија у редове и данас огромном снагом даје израза своме огорчењу.

Једна воља и једна жеља окупила нас је данас све у целој земљи. Свесне својих способности, својих дужности и праца у друштвеном и државном животу, очекујемо испуњење обавеза које су у уставу. Осећамо одувек јаку потребу да се и наш глас чује приликом доношења закона, да и ми учествујемо тамо где се и наша судбина решева.

Dr. Grossmann, advokatka, Ljubljana

Kakor većina modernih država, imamo tudi mi osnovni zakon o ureditvi države z dne 28. avgusta 1931 nazvan ustava, ki vsebuje glavna načela o naši državi, njeni vladavini itd. Temeljno načelo čl. 4 je, da so vsi državljani kraljevine Jugoslavije pred zakonom enaki. Državljanji so ne le moški, ampak tudi ženske, enakost vseh pred zakonom ne pomenja zgolj načela enakih pravic, temveč zlasti tudi vseh dolžnosti.

Če se ozremo po teh načelni ugotovitvi na zakone, veljajoče v našem, imenujem ga slovensko pravno območje, vidimo, da so žene zlasti glede dolžnosti predvsem izenačene z moškimi. Vsi civilni, kazenski ter upravni pa tudi finančni zakoni jim nalagajo enake dolžnosti kot možem. Drugače je to v drugih pravnih območjih, kjer so žene že po zakonskih predpisih v marsikaterem oziru zapostavljene moškimi.

Edina obveznost, ki ne zadane ženske, je vojaška služba. To pa ne pomenja, da bi ženske za vojaško obrambo svoje domovine ne pripsevale ničesar. Jugoslovanske žene so se tudi aktivno borile s puško v roki, še več pa so v zaledju storile pod zastavo Rdečega križa, v raznih poklicih, ki so jih opravljale za možе, in tudi v miru plačujejo davek, ki gre v korist vojaške obrambe države.

Po ustavi postavljeno načelo enakosti pravic, pa je večkrat prekršeno. Ena najvažnejših zapostavitvev žen pa je baš ta, da žene nimamo niti aktivne, niti pasivne volilne pravice, to se pravi, da nam zakoni ne priznavajo pravice voliti in biti voljene v razna javna zastopstva, predvsem v *narodno predstavništvo* (senat, parlament), skozi katero grede vsi zakoni, ki jih

odobri in sprejme, v *občine in druga javna zastopstva*.

Tako naša prva vidovdanska kakor tudi sedanja ustava določata, da odloči o ženski volilni pravici zakon. Sedanji zakon o volitvi narodnih poslancev pa je odločil, da gre volilna pravica le polnoletnim moškim državljanom. Ta pravica ne pripada aktivnim vojaškim osebam — po načelu vseh ostalih modernih držav naj bo vojska nepolitična — nadalje je odvzeta volilna pravica določno naštetim obsojencem, onim, ki nimajo častnih pravic, prezadolženim in nesamosvojim osebam. Žene smo tedaj postavljene v isto vrsto z onimi, ki nimajo častnih pravic, kojih bistveno sestavino baš tvori volilna pravica, z onimi, ki niso svojepravni (bebci).

Ni vseeno, ali imamo žene volilno pravico ali ne. Zakonito predvidena zapostavljenja žen so namreč prav maloštevilna proti dejanskim zapostavitvam, katere srečujemo vsak dan v življenju.

Da poročena žena prejema nižjo plačo kot neporočena, da izgubi s poroko v gotovih primerih službo, da ne more postati sodnica, to vse je predvideno v zakonitih predpisih, ne pa to, da se jo dejansko v načelu zapostavlja v vseh službah. Koliko važnih vprašanj o obstoju žene, družine, otrok je, ki jih moški ne morejo pravilno rešiti brez sodelovanja žen. Koliko zakonov in uredb z zakonito močjo je bilo izdanih brez zadostnega upoštevanja žen in mater, otrok in rodbin.

Vse to se bo izpremenilo, čim dosežemo to, kar so dosegle žene v večini modernih držav.

da bomo samo soodločale pri vodstvu države, pri zakonodaji in upravi.

Šele, ko si bosta mož in žena popolnoma enaka, ko se bosta oba spola u svojih vrlinah, razlikah in napakah izpopolnjevala in nadzorovala, bo naša država in ž njo mi državljani pri-

čela novo srečno življenje.

H koncu naj samo še omenim, da je žena gotovo že po svoji naravi, zlasti pa kot zakonska družica in mati prva pok icana, da brani tudi mir na zunaj i s tem prispeva k ustvarjenju mednarodnega ognjišča bratstva in ljubezen.

Dragica Čanič, Zagreb

Znanost i iskustvo dokazuje da žena nije manje sposobna od muškarca bilo kao manuelna, bilo kao intelektualna radenica. Sve tvrdnje o njenoj inferiornosti davno su oborene. Obzirom na to s pravom je očekivala da joj se kao državnoj službenici neće stavljati nikakove zapreke. Državna službenica zakonom je vezana o sve dužnosti koje joj njena služba propisuje isto kao i što je o sve dužnosti vezan njezin muški drug. Jednako kao on radi ona na svim od eljenjima svoje struke, jednako su joj dodijeljena naporna i odgovorna mjesta. Ona mora da ima istu kvalifikaciju i istu stručnu spremu. U kratko date su joj iste dužnosti kao i muškarcu. Međutim, nijesu joj data ista prava. Unatoč jednakih kvalifikacija, stručne spreme i sposobnosti žena uz vrlo malen izuzetak radi samo na podređenim mjestima, premda u vršenju svojih dužnosti niti je manje sposobna a ni manje savjesna od svojih muških drugova. Uglavnom ženi nijesu dati viši položaji, njoj kao da pripadaju samo podređeni i osrednji položaji. Vrlo su česti slučajevi da žena više inteligencije i sa višom kvalifikacijom radi na podređenom mjestu, dok je njezin pretpostavljeni muškarac činovnik niže kvalifikacije. Ako spomenem još i to, da biva kadšto raznim postupcima izložena samovolji pretpostavljenih šefova, zaključujem da je položaj državne službenice zapostavljen.

Treba li da se državnj radnici smanje bilo kojim od načina, bilo to otpuštanjem od službe bilo redukcijom plaća, žena je prva na udaru. Napose ču da spomenem nepravdu koja se nanosi udatoj državnoj službenici. Za jednaki rad ona ne prima jednaku plaću, već mnogo manju. Zašto? Zar zato što osim službenih obaveza vrši još i dužnosti žene, majke, vodi brigu u porodici i kućanstvu? U takvim slučajevima tangirani su i temelji porodice, jer je baš na zaslužbi oboje supružnika temeljeno mnogo brakova i porodica. Treba imati na umu, da samo ekonomski obezbeđena porodica može da egzistira, da samo ekonomski obezbeđena porodica može da stvori nove članove društva, moralno i fizički jake. Prema navedenom vidimo da žena sudjeluje samo

u dužnostima, u tom je smislu posvema ravnopravna muškarcu, date su joj iste dužnosti, bilo bi logično da su joj data i ista prava. Zašto državna službenica nema ta ista prava? Z to što nema političke ravnopravnosti, nema pravo glasa, sredstvo kojim se dolazi do svih ostalih prava. Da su žene birači i poslanici, nikako ne bi dopustile da ih zapostavljaju tamo, gde s muškarcima podjednako rade. Ne bi se tada ženi osporavalo pravo na rad i zaradu, niti bi joj se osporavala njena sposobnost. Kad bi žene vršile utjecaj na parlamenat, uvjerena sam da se ne bi desila nepravda da udata državna službenica za jednaki rad prima mnogo manju platu. U tom slučaju, ako bi trebalo da postoji kakva razlika, bilo bi prirodno i pravedno da se ženi pruži olakšanje u njenoj dvostrukoj ulozi, ali nikako da joj se položaj pogoršava. Razjašnjenja radi koje se odnosi na poslednju rečenicu, naglašujem da žena ne traži nikakovih privilegija u tom smislu, ona traži samo pravo, koje joj po načelu društvene pravde pripada: za jednaki rad jednaku plaću.

Kad žene kao članovi parlamenta u saradnji s muškarcima budu stvarale zakone i uredbe, držim da se ovo načelo neće krnjiti, ticalo se ono bilo žene bilo muškarca. A dotle, upućene smo na molbe, žalbe, proteste i na vječnu bojazan za ugroženu egzistenciju.

Naglašujem: naša će egzistencija biti ugrožena dotle, naši će interesi ostati nezaštićeni dotle, dok ne dobijemo političku ravnopravnost. Svi naši opravdani zahtjevi ne mogu se ostvariti bez prava glasa. Ne treba nam više tuđe zaštite, treba da se štujemo same. Zato tražimo pravo glasa. Ono nam pripada po pravdi i demokratskim načelima države. Nema razloga osporavanju toga prava, svako osporavanje značilo bi sitničavost, i rezultat nezrelog shvatanja. Mi tražimo potpunu političku ravnopravnost, aktivno i pasivno pravo glasa, da uzmognemo zaštititi svoje ekonomske i profesionalne interese.

Naša je deviza:

Za jednake dužnosti — jednaka prava!

Anka Germanović, Zagreb.

Pozdravljam zbor u ime žena privatnih nameštenica, i pridružujem se borbi za tajno, proporcionalno i opće pravo glasa!

Zašto žena, privatna nameštenica, treba pravo glasa?

Mi vidimo kako u svim kulturnim državama hiljade i milioni žena bave se najrazličitijim profesijama. Iz dana u dan raste broj onih koje upućene na svoju radnu snagu i svoje sposobnosti moraju da vode borbu za opstanak.

Žena je danas, na žalost, slabije plaćena od muškarca. Zato on u njoj gleda prljavu konkurenciju, kojom se poslodavac služi da poveća svoje profite.

Plaće moraju biti iste. Poslodavci moraju sa nama da računaju kao sa snažnom i jedinstvenom klasom, koja zajednički istupa za svoje interese.

Ženama danas ne može biti svejedno kakvi su naši socijalni i politički odnosi, i ona mora uzeti udela u njihovom rešavanju. Da li spoljna politika vodi do mogućnosti rata u kojem će biti izvedeni na klanicu milioni naših muževa, braće i sinova? A naša deca u pozadini umirati od gladi, bolesti i otrovnih plinova?

Žene mora interesirati da li životne namirnice poskupljuju raznim porezima i carinama,

koji pune džepove jednoj kliku, a ona i njena deca oskudevaju.

Nas žene, privatne nameštenice, pogotovo mora interesirati pitanje socijalnog osiguranja. Poznato je, i mnoge su na vlastitoj koži osetile, da se žene uzimaju u posao samo dok su mlade, a onda ih iscrpene ostavljaju na ulici. Privatna nameštenica je u večnom strahu za svoje mesto. Često poslodavci izrabljuju taj strah, i one su žrtve njihove pohote.

Zato se moramo boriti za osiguranje za slučaj neuposlenosti i penziono osiguranje. A to ćemo postići samo tako, ako ulazimo u naše sindikate, ako jačamo redove naših drugova, i postanemo bez obzira da li smo intelektualni ili manuelni radnici jedna snažna radnička klasa. Sa kojom će se morati da računaju, i koja će znati da se bori za svoja prava. Prava da na račun poslodavca i države imamo osiguranje, a ne da mi od svojih jadnih plaća moramo davati ustanovama koje ne štite naše interese, već se drže sa poslodavcima.

Zato, žene, združite se u borbi i borite se svuda najaktivnije za žensko pravo glasa, za mir i slobodu. Jer samo u slobodnoj državi imaju žene i sva prava.

Lucija Borjan, Zagreb

U ime žena sindikalno organizovanih u Savezu bankovnih osiguravajućih, trgovačkih i industrijskih činovnika podružnice Zagreb, pozdravljam ovaj zbor pridružujući se borbi za najosnovnija politička i socijalna prava žene.

Danas, kad žene po čitavom svijetu traže svoja politička prava, mi sindikalno organizovane žene, koje smo po svom učešću u društvenoj proizvodnji i izgradnji kulture, kao i ostalim uslovima života stvarno izjednačene u poduzećima sa drugovima muškarcima, tražimo da žene imaju u javnom životu ista ona prava kao što ih imaju u sindikalnim organizacijama.

Žena je jedino u sindikalnim organizacijama stvarno izjednačena u dužnostima i pravima sa drugovima muškarcima.

Mi sindikalno organizovane žene svjesne smo toga da čim budemo imale više političkih prava, da će tim biti i uspješnija borba za poboljšanje našeg socijalnog i ekonomskog položaja.

Oni koji govore da je ženi mjesto samo u kuhinji i kod djece — ti u isto vrijeme nemilosrdno troše ženu od svakog porodičnog života, bacajući je u radionicu, tvornicu, kancelariju, da tamo tegli za dnevnicu od 15 dinara. Poljoprivredna radnica radi za dnevnicu od 6 dinara od izlaza do zalaza sunca, što ljeti iznaša do 18 sati, dok prosječna mesečna plaća namještenice — činovnice iznaša 500—1.200.— dinara, bez obzira na kvalifikacije.

Danas, kad bič besposlice nemilosrdno mrcvari — danas ti isti tjeraju natrag ženu, ali ovaj put u praznu kuhinju i gladnoj djeci, misleći da je na taj način pitanje besposlice riješeno.

Danas, kada rat već nije pretpostavka, nego kruta istina, žena-majka ima najviše prava da podigne svoj glas protiv rata i fašizma.

Njen glas mora da se čuje svagdje u kući, u školi, u radionici, tvornici, kancelariji, sindikalnim organizacijama, općini i parlamentu.

I zato će danas sve žene bez razlike uvjerenja dići svoj glas za:

Žensko pravo glasa i jednakopravnost žena pred zakonom,

Izjednačenje plaća žena i muškaraca,

Poboljšanje radnih uslova,

Dosljedno izvršavanje zakona o zaštiti matera i djece,

Za dvomjesečno plaćeni dopust prije i poslije poroda,

Za penziona osigurauje,

Za zabranu rada djece ispod 16 godina.

Za ukidanje noćnog rada djece,

Za međunarodno razoružanje i svjetski mir.

Ljiljana Tuskalj-Šarić, Zagreb

Sastale smo se ovdje da mi, žene, u ovo moderno i kulturno vrijeme, ali i vrijeme teških ekonomskih borbi i međunarodnih zapletaka dignemo svoj glas, da zatražimo politička prava za polovicu građana, a prema posljednjem popisu stanovništva i za preko polovice građana naše države. Ta polovica građana — žene Jugoslavije, nosila je do danas sve terete javnog života, radila je u domu i porodici i u svom zvanju pošteno i savjesno, a prava nije imala nikakova ili minimalna.

U prijašnja je vremena žena živila isključivo u porodici i za porodicu, posvećivala je sav svoj rad mužu, djeci i domu, a u ekonomskom je pogledu bila potpuno nesamostalna, ovisila je u svemu o muževoj volji. Muž je određivao, žena se morala pokoravati. Kraj devetnaestog stoljeća donio je izvjesne promjene u ekonomskom životu, prilike su postajale teže i rastao je broj neudatih žena, da u današnje vrijeme dosegne i čitavih 50%. Naravno da su takve ekonomske prilike tjerale ženu da zarađuje izvan doma, a da i ne govori u njenim duševnim potrebama, o njenoj već u to vrijeme prubdenoj želji i unutarnjoj potrebi za posvjećenjem i javnim radom. A onda je došao teški svjetski rat. U domovima su ostale žene, djeca i starci. I desila se logična posljedica, izazvana krutom potrebom da žena mora zamijeniti muškarca, muža i brata u radu izvan kuće, bio to intelektualni ili manuelni rad, bio to rad u uredu ili na polju. Žena je za vrijeme svjetskog rata pokazala da je sposobna za svaki rad, srušila je proizvoljnu hipotezu o inferiornosti ženskog spola, odzvala se svim najtežim zahtjevima života u ratno vri-

jeme i znala je da sačuva kućno ognjište zdravo i neprikosnoveno do povratka muževa, oceva i braće. Poslije rata ostala je mnoga žena na svom, silom prilika stečenom položaju u zvanju, a otvorene su ženskoj djeci sve škole pa i najviše, da steknu potrebnu naobrazbu i preduvjete za javni rad. Žene su mnogobrojno pošle tim novootvorenim putevima, dale su punog i svjetsnog čovjeka, ali čovjeka koji nosi sve javne terete, plaća poreze, a još je uvijek građanin drugoga reda, još uvijek nema mnogih prava ne samo političkih koja ima svaki punopravni građanin.

Žena je zapostavljena u bračnom pravu, u bračno-imovinskom, u nasljednom pravu. Po sadanjem građanskom zakoniku muž je glava porodice, on je vršilac t. zv. očinske vlasti, on određuje zvanje svom djetetu, on upravlja imovinom nedoraslog djeteta, a majka koja je to dijete rodila, koja ima barem jednako pravo ako ne i veće na to dijete, uopće se ne spominje u zakonu kod tih odredbi, pa preostaje samo pitanje, hoće li muž biti uvidavniji i pravedniji od zakona prema svojoj ženi i majci svog djeteta, te joj de facto priznati ona prava na odgoj i određivanje djetetove sudbine koja ona de iure nema. U slučaju rastave braka, pa iako je muž kriv za rastavu, ostaje muško dijete samo do četvrte godine života, a žensko do sedme kod majke. A ko može djetetu u njegovom djetinjstvu dati bolje smjernice života, ko se može savjesnije i požrtvovnije brinuti za njega od majke, te mučenice svojih dužnosti koje ona ipak uvijek ispunjava s najboljom voljom i najradosnije, jer je puna samoprijedora i požrtvo-
vno-

sti. — Ako muž umre bez oporuke, on i žena nemaju u braku rodene djece, onda tri četvrtine muževe imovine baštine njegovi krvni rođaci, braća, sestre i roditelji, a ženi se po zakonu ostavlja samo četvrtina imovine — kao neka milostinja. Nije pretjerana riječ milostinja, kad se pomisli, da u najviše slučajeva žena i te kako aktivno saraduje s mužem, pomaže mu kod sticanja dobara bilo svojim radom izvan kuće bilo u kući, a i jedan i drugi rad je jednako vrijedan i daje joj potpuno pravo, da uživa i njegove koristi. Međutim te koristi uživaju najviše oni koji uopće nisu sudjelovali kod sticanja dobara i kojima sve to bez ikakva truda i muke pada jednostavno i lagano u krilo. Gdje je tu pravda koju bi zakon morao ostvarivati? — Žena prije uopće nije mogla biti tutorica, pa ni svom vlastitom djetetu, dok nije sadanji građanski zakonik odredio, da majka i baka mogu biti tutorice svojoj djeci i unučadi, ali uz muškarca sututora. Novi projekat građanskog zakonika uvidio je tu nepravdu prema ženi, pa joj je dozvolio da bude tutorica i tudoj djeci, ali i opet, ako je udata uz dozvolu muža. Još je jednu nepravdu uvidio novi projekat, pa je odustao od toga, da ženu stavlja u isti red s djecom i slaboumnicima, dozvolio joj je da bude svjedok kod poslednje volje. — Nabrojila sam samo neke, najpoznatije i najglavnije slučajeve, gdje današnji zakoni, zakoni koji vladaju u moderno naše doba, kruto zapostavljaju ženu, ne daju joj najprimarnija prava, dok s druge strane traže od nje sve dužnosti i šta više požrtvovnost i samoprijegor.

Većina država Evrope i Amerike priznale su što prije svjetskog rata a što poslije njega ženama pravo glasa u općinskim i parlamentarnim izborima i dale im sva politička prava. Taj je razvoj tekao postepeno, u mnogim su državama žene najprije dobile pravo glasa na općinskim izborima, a kad je zakonodavac uvidio, da s time ne samo da nije pogoršao političko stanje u državi, nego ga u mnogočemu i popravio, onda je ženama priznato i aktivno i pasivno pravo glasa u parlamentarnim izborima. Svagde gde su žene jednom dobile bilo kakvu vrstu ograničenog prava glasa, pošao je taj razvoj dalje, jer su se pokazali povoljni rezultati ženskog prava glasa. Prve

su uvele žensko pravo glasa u općinama Švedska i Finska, a žensko pravo glasa kod izbora za narodno predstavništvo Finska 1906, Norveška 1907, Island 1913, Švedska 1914 i Danska 1915. Od slavenskih zemalja nemaju danas žene prava glasa samo u Jugoslaviji i Bugarskoj. U Sjedinjenim Državama Sjeverne Amerike žene su politički ravnopravne već odavno, pa zauzimaju visoke položaje u državnoj upravi i zakonodavstvu. I niko ne može reći da su te države bilo što izgubile radi toga, da se osjeća bilo kakvi loši utjecaj navodno nesposobnih žena za vršenje političkih prava u državi. Australija je uvela žensko pravo glasa već godine 1861, pa je interesantna deklaracija australskog senata, redovno najkonzervativnijeg tijela u svakoj državi, koju je godine 1910 poslao britanskom ministru predsjedniku. Ta deklaracija glasi: »Australski senat mišljenja je da je davanje prava glasa australskim ženama imalo najpovoljnije rezultate... Ono je pojačalo zakonodavstvo koje se odnosi naročito na žene i djecu, iako se žene nisu bavile samo tim pitanjem. U svim pitanjima koja se odnose na narodnu odbranu i interese države sve su se pokazale isto toliko oprezne i pune rodoljublja koliko i muškarci. I zato, što je ova reforma imala samo dobre rezultate, iako se općenito nagovijestao potpuni slom, mi ponavljamo da bi svi narodi koji imaju predstavničku vladu dobro učinili kad bi dali ženama pravo glasa.«

Što se tiče prigovora da žena nije sposobna da dade razborito svoj glas, nije sposobna za politička prava, davno je taj prigovor već pobijen ne samo od žena, njihovim savjesnim radom, njihovim napretkom u studijama, nego i od pravednih i logičnih muškaraca, jer ko može ustvrditi da je naobraženija žena manje sposobna od manje obrazovanog muškarca, da majka sa svim svojim vrlinama ne može sudjelovati u određivanju sudbine njezine djece. Ili zar su svi muškarci spremni za politički život? I koju su političku spremu imali muškarci, kad se uvelo opće pravo glasa za njih?

Protivnici ženskog prava glasa navode kao prigovor, da žene ne vrše vojnu dužnost. Toj dužnosti možemo suprotstaviti materinstvo, koje takođe donosi sobom smrtnu opasnost. A uostalom — svi su muškarci izbornici, a nisu svi voj-

nici, dok s druge strane u današnje vrijeme neke države već uvode i žene u vojna zvanja i odgajaju ih za branitelje svojih država i naroda. Nama međutim ne treba vojne dužnosti; žene žele da radaju pokoljenja, a ne da ih uništavaju. Seljakinja isto tako radi u kući i na polju kao i seljak, a događa se u nekim krajevima naše države, da žena sve radi, i u kući i na polju, a muškarac mirno puši lulu i izigrava glavu obitelji. Samo kad ta žena treba da ima prava, onda ona nije sposobna, onda je zatucana i inferiorna, a vjerujte, i seljakinja bi znala dati punog čovjeka u političkom životu, kad bi joj se zato dalo prilike, kad bi se odgojila zato kao što se odgaja muškarac, znala bi dati barem isto tako spremnog čovjeka kao što je muškarac.

Pravo glasa neće otuđiti ženu od njenog doma, ta u nekoliko se godina samo jedanput glasa, a ako je ne otude druge prilike, naročito ekonomske, neće ni vršenje prava glasa.

Žena je po prirodi štedljivija, ona po našoj staroj riječi drži tri ugla kuće, pa joj treba dati i formalno i pravno osiguranje da tako kuću drži.

Osjećajnost koja se ženi prigovara kao smetnja kod vršenja političkih prava može joj samo koristiti a nikako škoditi. Žena je kao majka i supruga i sestra svećenica mira i kad budu žene imale u svim državama politička prava, onda će istom svjetski mir postati stvarnost, jer će majka i žena i sestra raditi svim silama i upotrijebiti svu svoju moć, da očuvaju od rata sina, muža i brata, a neće ih zavoditi često pretjerani imperijalizam i bučne političke floskule koje su već dovele do velikih nevolja u svijetu, a još i svakodnevno dovode.

Neosporivi zahtjev, da se ženi dade potpuna politička i građanska ravnopravnost postavlja demokratski princip, princip kojeg su stvorili muškarci, a traži za jednake dužnosti i jednaka prava. Sve države, koje su do sada dale ženama aktivno i pasivno pravo glasa, rukovodile su se tim principom, odnosno najvažnijim imperativom tog principa. A taj princip i ima da vlada u svim modernim u kulturnim zemljama, pa bi ga trebalo provoditi i u našoj koja se želi brojiti među moderne i kulturne zemlje.

Žensko pravo glasa ostvaruje dva važna zahtjeva; zahtjev obzirom na ženu kao individualnu jedinicu ljudskog društva i zahtjev obzirom na probitak države.

Ženama je pravo glasa osim političke ravnopravnosti i sredstvo da postignu svoj cilj — potpunu građansku ravnopravnost. Ne radi se ženi o tom, da ubaci biračku kuglicu u žaru ili ne, već o tome, da žena, stekavši svoja politička prava poradi u parlamentu i ostalim javnim tijelima na tome, da se izmijeni bračno pravo, bračno-imovinsko, nasljedno pravo itd., da se uklone one odredbe zakona koje ženu ponižuju i stvaraju od nje neko bespravno biće koje se smije sticati, a ne smije uživati plodove svog rada.

A drugi zahtjev obzirom na probitak države popravlja mnoge rane našeg javnog života. Žena će po svom materinskom instinktu, po svojoj osjećajnosti mnogo više brinuti za razvoj socijalnog zakonodavstva, a gde je ono već donekle razvijeno, pretvarat će teoriju u praksu. Brinuće se za otvaranje domova za siromašne majke, za otvaranje domova za djecu, za bolji socijalni položaj matera i djece, tih stubova svake države, za ublaživanje socijalne bijede i tako dalje. Ne mora se ona upuštati u oštru političku borbu, važno je da se njena blagotvorna ruka vidi na onom mjestu, gde je žena u prvom redu pozvana, da liječi, popravlja i iscjeljuje.

Mi, žene, ne želimo matrijarhat, već punu jednakopravnost i pravo na rad i uživanje koristi tog rada. A danas vlada potpuni patrijarhat. Pa kad se već jednom mogao da preživi matrijarhat, treba da se i sadanje doba patrijarhata preživi, da i naša država pokroči naprijed prema principima demokracije, da hiljadugodišnja kultura jednog naroda i vjekovna sposobnost za samostalnu državu drugog naroda ne ostanu samo fraze, već da donesu i rezultata, da se ženama sposobnim za sve dužnosti dadu i prava koja odgovaraju tim dužnostima, da im se dade pasivno i aktivno pravo glasa u općinskim i parlamentarnim izborima, da im se dade toliko pravudna, logična i demokratska ravnopravnost u državi za koju one žive, radaju nova pokoljenja i žrtvuju se.

IV Majke, domaćice:

Minka, Govekar Ljubljana

Žena, mati, gospodinja in zakonska družica izvršuje v *eni osebi troje*, za narod in državu najboljših važnih naloga. Os je, okoli katere se giblje, raste in uspeva vsaka obitelj. Obitelj pa je najmanjša, toda najvažnija jedinica narodne in državne tvorbe... Kakor mala celica v satovju je družina, in vse celice skupaj tvorijo šele kraljestvo čebel, kakor obstoja država iz milijonov in milijonov družin, ki jih vodi, ureja in vzdržuje s svojimi skrbmi, delom in ljubeznijo žena-mati, gospodinja.

In vendar ta os vsega življenja, ta steber, ki podpira tri ogle domače hiše, a hkratu tudi tri ogle vsake države, nima prav nobene besede v javnem življenju... Žena, večja polovica civiliziranih državljanov, je brez vpliva na politične, kulturne, socialne in gospodarske razmere v državi. Okoli $\frac{3}{4}$ vsega narodovega imetka gre preko rok gospodinj, a gospodinja mora v velikih narodno gospodarskih zadevah — molčati. Ne da bi vprašali žene, ustvarjajo zakone in uredbe, ki globoko posegajo v najbolj intimno žensko življenje. Brez sodelovanja žen in mater se izdajajo zakoni, ki se tičejo braka, zakonskega življenja, otrok, zakonskih in nezakonskih...

Vso odgovornost in vse posledice svojega delanja in nehanja morajo žene nositi pred zakoni v isti, često še večji meri kakor moški, ki proglašajo za moško *predpravico* in za docela častno, kar smatrajo in opisujejo za *ž ne* kot absolutno nemogoče in skrajno sramotno.

Glede šolanja in vzgoje otrok nimajo prav matere nobenega vpliva, glede socialnega skrblstva se izkoriščajo žene pač le kot nabiralke in priganjalke; brez besede pa so glede uporabljanja sredstev... Ob vsaki priliki moramo slišati, da velja še vedno srednjeveško načelo: Žena ne razume tega, zato naj — — — — molči.

Kljub temu mora biti v vseh krizah in v vseh katastrofah žena gospodinja tisti čudodelnik, ki rešuje ali stori, da se more vsaj še dihati in živeti. Ko odneha moška energija in obtiči moška iznajdljivost, šestokrat prav tedaj zgrabi žena za krmilo, da srečno izplove lada iz viharja v zavetje.

In vendar je še danes brez vpliva gospodinja in se njeno delo sploh ne ceni in njeno mnenje ne upošteva.

Kot zastopnica mater, zakonskih družic in gospodinj, kot žena, ki zasledujem že okoli 40 let borbo — žen vsega sveta za enakopravnost med spoloma in se borim za politične pravice žen, izjavljam popolno solidarnost z vsemi predgovornicami ter izrekam prisrčno željo, da bi tudi jugoslovenski državniki sedeli velikemu českoslovaškemu filozofu, predsedniku T. Masaryku, ki je že pred mnogimi leti postavil nauk, se po njem zvesto ravnal in po njem vzgajal mladino:

„Žena bodi kulturno, pravno in politično možu enakopravna“.

Стака Шубић, Бања Лука.

Počehu svoj govor, drage sestre i pošto vani slušaoci, našom narodnom poslovičom da „ne stoji kuća na zemlji, nego na ženi.“ Eto, naša narodna mudrost ukazuje na to da je žena važan činičac u našem javnom životu, jer je kuća onaj kamen od koga je sazidana država. I zar nije prirodno da se i žena pripita, kad se radi o uređenju i napretku zajedničke kuće. Možda ће неко приговорити како је жена закупаљена ситним кућним радом, како су јој видици скучени, како је оптерећена позивом материнства... Али, неоснованост таквих тврдњи доказује досадашњи јавни социјални рад жене, који нимало

није умањео њену активност као мајке и домаћице.

Iako je dosad ostajala postrance, izvan čisto političke delatnosti, naša žena ipak nije sedela skrštenih ruku. Rad jugoslovenske žene na polju humanosti, na polju pacifizma, na polju narodnog prosvetivaња pokazao je da je њен утицај у изграђивању националног морала знатан. Напоменућу на овом месту чињеницу, да по уредби о коморама закона о радњама, жена може бирати коморске већнике и сама може бити изабрана. Тиме отпада тврдња, како жена у пословима те врсте нема никаквог искуства. Сада је дошло време, драге

сестре, да се искуство стечено досадањим јавним делањем примени на пространије поље.

Можда ће неки сумњало приметити да се жена лако одушевљава, и да ће је то њено одушевљавање одвести на криви пут. Али ја тврдим да полет и одушевљење увек олакшава постизање циља. Баш полету и одушевљењу захваљујући већина наших социјалних и хуманих радница постигла је успех у раду, јер се сваки посао лакше и брже свршава кад му се приступи својски и из пуна срца. Ето, баш та особина жене могла би у јавном народном животу да се искористи.

Због задатака, које жена врши у служби породице и народа, било би врло неупутно скучавати је и искључивати од пуне активности у јавном политичком животу. Послужићу се опет једним примером. Кад прегледамо статистике о смртности деце, видимо да је у крајевима, где су мајке већином неписмене, проценат смртности много већи. Значи, да писмена мајка лакше и боље подиже свој пород и да је спремнија да отклони сваку недаћу која јој се на путу испречи. Зар се не намеће закључак, да само свесна, политички васпитана и слободна мајка може земљи да подиже свесне грађане и јаке карактере?

Дошло је време да се и ми, Југословенке, дигнемо и да тражимо опште тајно право гласа активно и пасивно. То би, уосталом, био акт социјалне правде према онима које подижу живу снагу нашег народа. Кад жена може да плаћа порез, кад одрађује или плаћа кулук, кад подиже подмладак, зашто и даље да остане одгуркивана од сарадње у политичком животу? За то одгуркивање не постоје озбиљни разлози; неосновано је тврдити како наша жена

није још зрела да ступи у пуно акцију на политичком пољу. То најбоље доказује савремена Турска која је своје жене равно испод зара припустила на рад у свима гранама јавног живота и дајући им политичку слободу поступно их оспособила да заузму и најодговорније положаје. Изједначила је свога грађанина и грађанку она Турска чијег смо се ропства тако рећи јуче ослободили. Од своје харемске робине модерна Турска је направила човека и у великој мери има баш томе да захвали за степен напретка на коме се данас налази.

На крају да се осврнем на још једну чињеницу. Многи мисле да је ово наше чудно и мутно време и онако препуно других трзавица, криза и незапосленост тешко притискују нашу земљу, и да није упутно да жена баш у таквом једном стању диже глас и тражи за себе политичко ослобођење. Јер, мушкарац је претрпан толико осталим бригама и тешкоћама, па би му тешко пало да још и нас води, подупире и упућује у нашем политичком почетништву. Али ја тврдим, и верујем да ће се свака свесна Југословенка са мном сложити, да је баш ово најпогоднији тренутак, да жена равноправно са мушкарцем, раме уз раме са својим другом, покуша наћи пут, да се из овог тешког стања изиђе. У мени живи дубоко убеђење да ће жена са својим инстинктом мајке и чуварице домаћег огњишта у томе лакше и брже успети.

Не запуштајући породицу и не одричући се материнства југословенска жена тражи активно и пасивно тајно право гласа, да би се у пуној мери могла оспособити за вршење узвишених задатака у служби народа и државе.

Емилија Јовановић, Скопље

Никада није било лако жени продрати као заиста потребном и спремном друштвеном члану — увек је било за то борбе, почев са развитком писмености код женске деце па до данашњег њеног положаја. Увек су били покрети и борба за духовном слободом жене, а оне су ту борбу примале, савлађивале и постепено пробијале у живот као и мушкарци. Зато и данас хоћемо да дамо разлоге својим жељама и да их спроводимо у дело. Ми данас хоћемо право гласа и за жену — ево зашто. Јер смо мајке и васпитавамо и васпитаваћемо генерације. Ми смо свесне и спремне грађанке

за друштвени и политички живот као и мушкарци. Сви смо ми људи. Ми нисмо малоумне да нам се више нашег имена ставља „ообразвавам поступак“, па чак и онда када нас мужеве присиле да им потписујемо менице. Ми хоћемо да у наследству од родитеља будемо једнаки, а не да нам се додељују удомљења или пак постаљљају тутори. Ми хоћемо заради једнаке спреме са мушкарцима и једнака права. За дужности у дому и друштву хоћемо и права. Хоћемо и ми да располажемо животима своје деце — јер кад бисмо се и ми запитале, онда свакако не би нигде било више рата.

Није ли најсветија дужност у друштву додељена жени, да се брине о деци, о оделу, о исхрани чељади у породици, да негује болеснике и да води економију у породици, да чува у рату огњиште; а околности су затражиле и више — да мора бити у њиви са мужем и у канцеларији и на служби као мануелан радник, готово свуда, свуда...

Од свих словенских држава, само жене у Југославији и Бугарској немају политичка права. Устав од 1921 године је оставио да се донесе одлука, о питању права гласа за жене, путем закона — значи, законодавац има пуну слободу да то питање реши, али решено је на тај начин, што је право гласа дато само мушкарцима. По уставу из 1931 године, остала је иста ситуација, право за избор посланика је дато само мушкарцу.

Многи су против тога да се жени да право гласа, јер мисле да би она била увек уз екстремне странке. Али факта доказују и друго: нпр. у Немачкој жене су донеле Хитлеровој странци сразмерно мање гласова него мушкарци, а године 1921 осигурале су победу социјалистима противу комуниста. Утврђено је, иначе, да се број гласова уједначаје колико код мушкараца толико код жена у многим државама. Тако аустралијански сенат је мишљења, да је давање права гласа женама под истим условима као и мушкарцима дало најповољније резултате.

Често ће нам се наметати и ово; постоје и физиолошке и психолошке разлике између полова. Али треба знати да ове разлике не значе да жена треба да буде зато у подређенијем, нижем, тежем, пониженом положају. Зар неки физички слабији мушкарац мора да се покори неком атлети и ако је овај духовно много слабији?

Масарик тражи да жена мора бити равна мушкарцу, и он ставља матерински позив изнад свих позива жене и мушкараца. Говори да читаво људско друштво почива на материнској љубави. Муж и жена с децом, дакле цела породица, увек су били и јесу социјална јединица. Вели даље: „Само декаденти у науци, медицини, филозофији и политици раскидају друштво на неорганске јединице и на тај начин издвајају женско право. Женско право је мушко, а мушко питање претставља у ствари женско питање“. Дакле само једно с другим је право право и право друштво.

Покрети, да се и политички потпуно изједначи жена са човеком, су узели маха у целом свету, а жене то својом спремом и агилношћу и доказују. У томе погледу нај-

више су постигле Енглескиње. У доњем дому има 11 жена народних посланика. Оне су нарочито истакнуте у раду за социјално старање и привредно унапређење земље, а нарочито пажњу поклањају заштити жене и деце. Оне непрестано траже да уђу и у горњи дом. У Индији се дижу жене и траже своја права. Еманципација турске жене нас готово потстиче на борбу. Успеси турских жена у свима правцима су велики: оне су све адвокатке, шефови, претседници општина ит.д. Њихов успех је од историског значаја за Исток. Г-ђа Лудмила Волска, чланица пољског Сејма каже да у Пољској жене заједно са својим колегама мушкарцима делају у целокупном парламентарном раду; има 15 жена посланика. У више махова биле су референти по питањима буџета Министарства иностраних послова и разних међународних конвенција и уговора. Г-ђа Јаворска је претседница просветне комисије.

У Америци има око 100 жена претседника општина, а у Енглеској исто тако.

Недавно смо чули и у Скопљу чешку сенаторку г-ђу Пламинкову како нам даје обавештења о политичком животу Чешке. То су нам већ добро познате ствари.

Чак и Абисинке имају нека нарочита права — износим notiцу коју је „Време“ овако донело: „Тамо владају жене, оне имају једине право да буду кућевласнице и власнице непокретности. Муж је само гост у кући, па ако се са женом свађа, пијанчи или не покори жениним наредбама, жена га по закону може да избаци из куће и забрани му долазак за увек. Ако би муж хтео где да отпутује, мора најпре жена то да званично дозволи.“ Дакле, тамо су чак и јачи пол.

Не можемо се вратити временима када је свака жена имала преслицу у руци и поред светлуцања жишка причала деци о вештицама и вампирима. Данас је како мушкарцу тако и жени отворено шире поље рада, а ни један ни други не смеју окупирати то поље само за себе. Жена и мушкарац морају свуда да раде заједно, јер само такав рад може створити јаку државу.

Позивамо све мушкарце да нашу жељу схвате као жељу друштвених чланова без којих не постоји живот, не постоји народ.

Гласају неписмени, амали, чобани, и често полудесни, а ми жене немамо на то права. Ми желимо права колико Туркиње, ми хоћемо права колико Енглескиње, права колико и мушкарци за исти рад, за исте позиве, за нове успехе, за нову дужност и бољу будућност нових нараштаја.

V Omladina:

Hristina Vršovec, Ljubljana

Principijelno imajo svoje pravice in dolžnosti vsi, ki žive v družbi, pravice in dolžnosti v smislu: biti družbotvoren element, to se pravi: delati za družbo v družbi, ustvarjati in prav od te družbe prejemati materialnih in kulturnih vrednot v dobrinah, potrebnih za življenje, človeka vredno, torej tudi žene. Ergo: je popolnoma napačno kot doslej, da imajo žene dolžnosti delati, na drugi strani pa se njih delo omalovažuje kot manjvredno. celo razdira, ker so zastopniki posameznih skupin izvoljeni le od dela te skupine, ki ima enostranske, morda celo nasprotne načrte kot ostali del. Susus: vsi člani skupine morajo imeti enako volilno pravico. To je logična, principijelna rešitev vprašanja o splošni enaki volilni pravici, ki je možna le v družbi, kot jo označa Vodetova v svoji knjigi „Žena v današnji družbi“, ki bo urejena na etični osnovi socialne pravičnosti in ki ne bo temeljila na izkoriščanju slabjšega po močnejšem.

Če ta splošni princip pogledamo z najrazličnejših vidikov: države, poklicev, svetovno nazorno opredelitve, potem je treba reševati slučaje posamič. In bi mogli šele po cikluu predavanj priti do enotne zaključne rešitve.

Moja naloga je, da govorim o študentki in volilni pravici.

Prvič, že po principijelni rešitvi vprašanja je to njena pravica. Dolžnost, da ima volilno pravico ji nalaga njeno z moškimi enakopravno stališče, n. pr. pri študiju, kjer ima isto, enkovredno delo, za gmotni obstoj pa se ji je mnogo težje boriti kot njemu.

Drugič, če pogledamo dejstvo praktično, kot je: danes nima naša študentka (do Doma visokošolsk, ki je še slabo gmotno situiran) nobenega doma, nobene menze, ne brezplačne zdravniške posvetovalnice, specijelno za ženo, instrukcije so od najbogatejših najbolj sramotno plačane, podpore pa čudovito redke, da ne govorim o nižješolskah, o študentkah strokovnih šol, o talentih za teater, glasbo, ples. In vse to izvira iz dejstva, da študentke niso in ne pomenijo volilnim kandidatom nobenih števil, da nimajo nikogar, ki bi javno zastopal njihove interese in so v XX. veku sami po sebi kot umljivi sprejeti slučajji: da je n. pr. letos na učiteljske sprejetih 25 fantov-noben odličnjak — in 10 deklet, za katere velja pogoj, da morejo biti odličnjakinje ali da so dovršile nižjo srednjo šolo vsaj s prav dobrim uspehom; da more pri pošti zasesti mesta le 10%

žensk z visokošolsko izobrazbo, 25% s srednješolsko: da so n. pr. vodilna mesta pri vzgojnih poklicih v praksi pridržana moškim torej da ženske srednje šole vodijo izključno moške osebe, (n. pr. licej, mariborsko in ljubljansko učiteljske). V akademski praksi jim je zaprta pot v sodne poklice *načelno*, v praksi nima dostopa v politično upravo, diplomatsko-konzularno službo, saj nimamo ženske ravnateljice gledališča. Tudi nimamo ženske primernih šol (socialnih, zdravstvenih (ali pa so le za dobro situirane).

To so dejstva, ki kriče po polni enakopravnosti žene tudi v političnem oziru.

Volino pravico bi imele študentke od svojega 21. leta, torej 3—4 leta svojega študija. Posledice bi bile ogromne, nujna pozitivnost, ki jo mora doseči, za kar se je že iz popolnoma (lastnih) človeških interesov vredno boriti sleherni študentki, sleherni intelektualki, vsaki ženi.

V vsej tej borbi, do katere nam vse to, kar sem omenila, (torej naše življenje) daje pravico, pa stoji na potu praktično danes nešteto ovir. Omenila bom le tiste, ki jih moremo in smo jih dolžne same premagati:

To je predvsem *apatičnost* (nezanimanje) na vseh teh vprašanjih, ki ga ima tudi naša visokošolska, kar sicer nekoliko opravičuje dejstvo da smo preživljali zgodovino, ki je dala, da se tudi absolutno privilegirani del muških razvijal v hlapce; iz tega nezanimanja izvira politična navivnost, nepoučenost, pomanjkanje vsake aktivnosti za izpopolnjevanje in izkristaliziranje v tem smislu. In v tem so zapopadena recimo drobna dejstva, da talentirane študentke, ki bi družbi koristile v najidealnejšem pomenu besede, odhajajo po gimnazijski maturi, po trgovski šoli, gomov, dokler ne dobe sramotno plačane službe po pisarnah in trgovinah. Tiste pa, ki se vendar dokopljejo do nadaljnega študija, še ubijajo po luknjah brez prave razsvetljave in hrane in se z muko pripravljajo za večletno brezposlenost.

Navidezno sem zašla od teme, vendar, če dosledno in prav posmislimo, vidimo da za vso to negativnost odgovorjamo same, da bi bilo drugače, če bi živile pred nami generacije, ki bi imele možnost sebi in s tem že tudi našim generacijama priboriti poleg dolžnosti tudi pravice. Torej: stoji danes pred nami jasna in odločno začrtana borba (nekdo bo moral govoriti o poti do cilja). Na nas vseh pa, da se pripravimo zanjo, se prikopljemo do samostojnega

Na nas svih pa da se pripravimo zanjo se, prikopljemo do samostojnega pravičnega gledanja na življenje, prenehamo slediti tradicionalnemu

gledanju svojih moških političnih predhodnikov (tovaričev), postanemo aktivne i poučene o vsem, da bomo soodločale v družbi.

Ana Pokop, Zagreb

Pitanje ženskog prava glasa je pitanje koje je jednako važno kako za manuelke tako za intelektualke, jer smo mi sve povezane jednim zajedničkim interesom, a taj je da smo kao žene u javnom i privatnom životu više ili manje nemilosrdno potiskivane i zapostavljane. A kako je važnost intelektualaca u svakom pokretu velika, ne mislim time potcenjivati važnost manualaca, i kako se borba uvijek prenosi sa ekonomskog područja na kulturno, društveno i političko, zgodno je svakako da ja kao studentica iznesem svoje mišljenje o ženskom pravu glasa. Ponajprije treba prikazati današnji položaj žene uopće a napose studentice, a onda iznijeti razloge, koji opravdavaju našu borbu.

Izvjescni krugovi smatraju da je žena manje vrijedna i nesposobna za saradnju u javnom životu. Mišljenja se ta pokušavaju i naučno obrazložiti, ali ta obrazlaganja nisu kao naučna nego obične izmišljotine onih, kojima je podređeni položaj žene u interesu. Takovi se ljudi obično pozivaju na to, da je položaj žene bio oduvijek takav i da će on i u buduću takav ostati. Time međutim oni nisu dokazali drugo, nego da im historija čovječanstva nije dovoljno poznata.

U doba matrijarhata žena je imala daleko ugledniji i povoljniji položaj od muškarca, a slučajevi Amazonki i Spartanki nisu puke izmišljotine i fantazije nego dokaz o nekadanjem stvarnom položaju žene. Promjenom prilika žena prestaje biti sticatelj dobara i ona u vrijeme, kad Rimljani ulaze u svijetlo historije zapada u položaj nimalo različit od ropstva. Otac imade čak pravo, da sve kćeri osim prvorođene ubije. U srednjem vijeku položaj je žene još uvijek vrlo težak, ali ipak bolji nego u Rimljana. Danas je dakako bolje nego u srednjem vijeku i time smo zauvijek sahranili tvrdnju, da se položaj žene ne može promijeniti i popraviti.

Na čemu se temelji zahtev žene za pravo glasa? Na tome što je njezin rad jednako vrijedan kao i rad muškarca, bio to rad u privatnom ili javnom životu. U javni život prodire žena u šesnaestom i sedamnaestom stoleću i to najprije u tvornice, a onda redom osvaja jednu

javnu službu za drugom. A da u njima može uspješno djelovati, potrebne su joj bile škole, pristupačne do tada samo muškarcima. Tu se žena morala boriti ne samo sa zabranama nadležnih funkcionera, nego i sa predzrasudama svoje okoline. Dok se polazenje ženskoga deteta u srednje škole još kako tako toleriralo, pristup na univerzu bio nam je znatno otežčan, jer dopustiti ženi studij na univerzi značilo je pripustiti je najvažnijim vodećim službama. Ali je žena uza sve smetnje ipak prodrila na univerzu, negde rani e negde kasnije. U Sjedinjenim Državama 1850, od evropskih država najprije u Švicarskoj, a kod nas 1902, kad je bilo upisano dvanaest, petnaest žena. Danas ih na zagrebačkoj univerzi imade 962 što znači veliki napredak, ako se uzme obzir, da u glavnom bolje situirani polaze univerzu i da bi se taj broj bezuvjetno povećao da su školska vrata stvarno svima otvorena. Ali i danas, kad smo prodrle na univerzu, studentici se na svakom koraku prave smetnje i nanose nepravde. I premda su studentice bjelodano dokazale i dokazuju svakim danom sve više da su jednako sposobne i marljive u studiju kao i njihovi kolege, ipak većina gospode profesora uz neke rijetke izuzetke i većina naših kolega ne propuste ni jednu priliku, da studentici pokažu kako njezin rad ne poštuje i kako se na njega malo osvrću. Od studentica se na univerzi obično više traži, nego od njenih kolega, a njezine se početničke pogreške nemilosrdno iznose i ismijavaju. A kad studentica svrši studij nađe se na ulici, sa diplomom dođuše, ali neosigurana i bez mogućnosti, da se gde namjesti, a da i ne govorimo o službama, gde ona stvarno ili pravno nema pristupa.

Zašto tražimo pravo glasa? Da poboljšamo svoj položaj! Aktivno pravo glasa potrebno nam je, da možemo birati ljude svoga povjerenja koji će unutrašnjoj i vanjskoj politici dati onakav smjer koji mi smatramo kao najispravniji. Možda nikada nije ženi bilo potrebnije pravo glasa nego danas, u predvečerje novog svjetskog rata. I kao što je ona u prošlom svjetskom ratu bila aktivni faktor mira, tu ulogu treba ona i sada da odigra, ali organizovana.

Pasivno pravo glasa potrebno je ženi da ona sama može sarađivati u svim granama državnog života, naročito u zakonodavstvu koje prvo treba da izjednači ženu i muškarca, a pravo glasa je polazna tačka u našoj borbi za izjednačenje. I zato svaka ona koja ne bi odlučno za-

htijevala da se ženi dade aktivno i pasivno pravo glasa, bila bi neprijatelj svoj i svojih drugarica, značilo bi da potpomaže one, koji hoće ženu da ekonomski, kulturno, društveno i politički ostave u podređenom položaju.

Бурђевић Славка, Београд

— Данас смо се сакупиле, целокупна женска омладина: младе раднице, шегрти, младе сељанке и напредна интелектуална омладина, да кажемо свима пониженим и потиштеним гласно и отворено, да више не можемо и нећемо овако живети и хоћемо светли људски живот. Тражимо право гласа да бисмо могле да учествујемо у решавању своје судбине, да кажемо своју реч при снижавању надница, при ноћном и акордном раду, незапослености са дипломама у цепу. Ми нећемо смрт, нећемо богаље, нећемо беспослицу, нећемо глад, шиканирање и прогањања: ми хоћемо рада и хлеба, хоћемо здравији и веселији живот. Бо-

римо се за право гласа као средство за постигнуће својих захтева, које ми данас истичемо а на које имамо пуно право. Боримо се за право гласа и хоћемо да учествујемо без икаквог уздржавања у свима акцијама за побољшање економско-социјалног и политичког положаја, за које се боре широки народни слојеви у целој свету, свесне, да је наша борба само део опште борбе за народне слободе и политичка права. Стога ми, уједињена радна и напредна женска омладина, узвикујемо громко: тражимо опште, једнако, тајно, активно и пасивно бирачко право за све грађанке и грађане.

Поздрав политичара:

Наше жене показале су своју „зрелост“ на свим пољима људске дјелатности, у миру као и у рату. Њихово политичко право исто тако је зрело и не може се спорити. То право у ствари је дужност грађана — људи и жена — да сарађују на општем добру.

Мислим да би опште дјело било савршене са политичким учешћем жена. Тај нови прилив снага помогао би да се разбистре и ријеше многи важни и деликатни проблеми пред којима застајкујемо и тапкамо у мјесту.

Не говорећи о којим прелазним ограничењима, неоправдана је примједба, која су често

чује да жене нијесу способне за овај или онај посао. На то се може дати прост одговор: па ни сви људи нијесу способни за све послове, али врше послове за које су способни. То исто важи за жене. Несумњиво је да жена, с правом гласа, неће заборавити ни на дужност наспрам породице.

Са овим поздрављам Збор удружених жена и желим му пуни успјех у служби општем добру, Краљу и Отаџбини.

Београд, Крунска 29

д-р **Перо Шоћ**
министар у пензији

Našim pretplatnicima

Jedan veliki deo pretplatnika ispunio je tačno svoje obaveze prema listu, a manji deo ostao je sa pretplatom na dugu. Molimo da i taj manji deo što pre pošalje pretplatu za godinu 1936, kao i zaostalu dužnu pretplatu. Naš list se izdržava samo od pretplate, materijalne pomoći ne prima ni s koje druge strane i stoga moramo nastojati da skupimo toliko pretplate da možemo svakoga meseca izmiriti troškove za štampanje.

Sve naše pretplatnike molimo i ovoga puta da među svojim poznanstvom preporučuju naš list i pridobivaju mu novih prijatelja.

Radeći za svoj feministički list, mi radimo za dobru stvar: za prosvetčivanje celokupnosti, za oslobođenje žene i time za oslobođenje svih.

**Uredništvo i
administracija**